

Forsvarsstudier 4/1991

Sovjetmarinen i Østersjøen

Morten Bomholt Nielsen

Indholdsfortegnelse

	Side
<i>Sammendrag</i>	5
<i>Problemformulering og afgrænsning</i>	8
<i>Beskrivelse af styrker og ressourcer</i>	11
a. De sovjetiske ressourcer	11
b. De polske ressourcer	14
c. Generelt om placering og ressourcer	16
d. Forventninger til fremtiden, nedskæringer eller modernisering?	17
<i>Mulig anvendelse - generelt</i>	21
a. Forsvar af statens territorium	23
b. Opretholde mulighed for indsats overalt	24
1. Præsentation af flådetilstedeværelse	24
2. Oprettelse af søherredømme	29
3. Vise styrkeprojektion mod land	32
4. Medvirke til strategisk afskrækkelse	34
c. Deltage i operationer ledet af landstyrker, på de kontinentale krigsskuepladser.....	36
d. Vurdering af anvendelsen i en konfliktsituation	38
<i>Konsekvenser for Søforsvaret af Sydnorge</i>	45
a. Øget tilstedeværelse, chikane og E-indhentelse	45
b. Øget ubådsaktivitet	46
c. Landsætning af og støtte til spetsnaz	47
d. Offensiv minering	48
e. Ubådsangreb	49
f. Omgåelse af kystdefensionen via Sverige	49
g. Transit af enheder fra Sovjetunionen	51
h. Amfibielandsætning fra BALTAP område	52
i. Konklusion	52
<i>English summary</i>	58

Bilag

	Side
I: Pladsring af marineenheder i Østersøområdet	61
II: Eksempler på marineenheder i Østersøen	62
III: Antalsmæssig sammenligning mellem øst/vest - flådekapacitet	66
IV: Faktorer i den skandinaviske geografi	67

Sammendrag

Jeg skal i denne studie gøre rede for sovjetiske søstridskræfter, baser og andre maritime ressourcer i Østersøen. Jeg skal analysere i hvilken grad disse vil kunne blive benyttet i en konflikt mellem NATO og Sovjetunionen, og hvilke konsekvenser dette eventuelt vil kunne få for søforsvaret af Sydnorge.

Studien indledes med en kort begrundelse for problemformulering og afgrænsning. Beskrivelsen af Sovjetunionen og Polens maritime ressourcer i Østersøen, tager udgangspunkt i en kort historisk betragtning omkring Ruslands opfattelse af Østersøen som "Mare Clausum" og deres stadige forsøg på at hævde denne opfattelse. Derefter gives en summarisk gennemgang af de eksisterende kapaciteter fordelt på de to kyststater i området, henholdsvis Sovjetunionen og Polen. Gennemgangen behandler dels de rene flådestyrker, dels de maritime flystyrker og infanteristyrker, samt giver en kort oversigt over værftskapaciteten i Østersøen. Den aktuelle placering gives på oversigtskort ved bilag I. Afsnittet afsluttes med nogle enkle betragtninger om forventningerne til fremtiden og de pågående nedskæringer og moderniseringer, som det så ud i december 1990.

Afsnittet vedrørende den generelle anvendelse af Østersøflåden behandler flådekapaciteten set i forhold til de forventede doktrinære og strategiske opgaver der er pålagt den. Løsningen forventer tre mål vil blive søgt opfyldt af Østersøflåden:

- Forsvaret af statens territorium
- Opretholde mulighed for indsats overalt
- Deltage i operationer ledet af landstyrker på de kontinentale krigsskuepladser

Første pind diskuterer amfibiekapaciteten i sammenhæng med de mange krige Rusland har måttet lægge territorie til og deres erklærede ønske om, at det aldrig mere skal ske. Konklusionen er, at Sovietunionen med alle midler vil søge at bringe en evt. krig til udførelse udenfor Østeuropa.

Anden pind diskuteres i relation til de fire overordnede opgaver for Sovjetunionen flådestyrker:

- (1) Præsentation af flådetilstedeværelse
- (2) Oprettelse af søherredømme
- (3) Vise styrkeprojektion mod land
- (4) Medvirke til strategisk afskrækkelse

Det viser sig, at der er stor forskel i Østersøflådens faktiske mulighed for at udføre de fire opgaver, såvel som der er tillagt dem ganske forskellig prioritet i området. Flådetilstedeværelse praktiseres allerede i fredstid og kan fortsættes langt ind i perioder med politisk spænding og sågar begrænset krig. Oprettelse af søherredømme og styrkeprojektion mod land varierer derimod afhængig af situationens udvikling og krigens karakter, mens strategisk afskrækkelse slet ikke synes at være formålet med Østersøflåden.

Sidste pind viser sig at være en dominerende opgave for Østersøflåden, idet der kan forventes udført store og integrerede amfibieoperationer som støtte for pågående landoperationer. SLOC operationer i forbindelse med landkamp menes dog ikke at være af afgørende omfang for Østersøflåden.

Sidst under afsnittet gives et sammenfattende billede af de operationer, som er overvejende sandsynlige i området, jvf. den foregående analyse. Fremstillingen er udformet som et eskalerende situationsbillede, hvor ikke alle tiltag nødvendigvis vil komme til udførelse i en reel situation, omend muligheden er til stede.

Efter den generelle betragtning udledes de mest sandsynlige operationer, som kan forekomme mod Sydnorge. Disse er:

- Øget tilstedeværelse
- Chikane og E-indhentelse
- Øget u-bådsaktivitet
- Landsætning af - og støtte til spetsnazenheder m.fl.
- Offensiv minering
- Ubådsangreb
- Omgåelse af kystdefensionen via Sverige
- Transit af enheder fra Atlanten
- Amfibielandsætning fra BALTAP område

De mulige operationer og de deraf afledte konsekvenser behandles systematisk, og der konkluderes, at det operative koncept er tilstrækkeligt. Dog kan det forbedres væsentligt, både m.h.t. økonomi og slagkraft, såfremt der indføres nye enhedstyper og foretages bedre arbejdsdeling mellem de tre PSC (regionale kommandoer) i AFNORTH og de tre værn (forsvarsgrene).

Studien afsluttes med en vurdering af Sovjetunionen doktrinære udvikling mod et defensivt og "tilstrækkeligt forsvar". Analysen finder, at de defensive tanker virkelig er under indførelse i Sovjetunionen, men at det ikke nødvendigvis har nogen direkte og læsbar indflydelse på den nye strategi, som Sovjetunionen også menes at have optaget.

Problemformulering og afgrænsning

De sovjetiske søstridskræfter i Østersøen kan ikke betragtes isoleret uden at medindrage de øvrige styrker i området som kan tænkes at samarbejde med sovjets maritime kræfter. Studien behandler derfor begrebet "sovjetiske søstridskræfter" analogt med "Østeuropæiske søstridskræfter".(USSR og Polen).

a. Beskrivelse af styrker og ressourcer

Der er rig mulighed for at gå fejl i dette emne og forledes til en omfangsrig beskrivelse af østeuropæiske styrker i Østersøområdet, med betragtninger om våbenstørrelser og lignende detailoplysninger. Da dette ikke er hensigtsmæssigt i forhold til den efterfølgende analyse, bliver analysen i det væsentlige baseret på generelle numeriske oplysninger, som er indhentet ved Forsvarets Efterretningstjeneste i Danmark. (1)

b. Mulig anvendelse generelt

Den mulige anvendelse af østeuropæiske søstridskræfter i Østersøen, afhænger i højeste grad af styrkenes udformning, men tillige også af de politiske og strategiske forhold i området. Studien er derfor udformet som en analytisk bearbejdning af de numeriske oplysninger set i forhold til en beskrivelse af de politiske og strategiske forhold. Beskrivelsen af de sidstnævnte forhold er primært udformet fra forskellige relevante kilder, som benyttes af Det Sikkerheds- og Nedrustningspolitiske udvalg i Danmark.

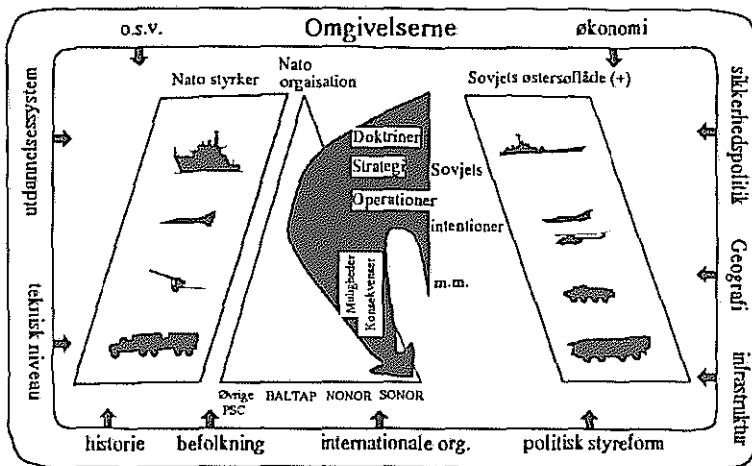
c. Konsekvenser for søforsvaret af Sydnorge

Det er umiddelbart indlysende, at konsekvenserne for søforsvaret af Sydnorge afhænger af NATOs og Sveriges evne og vilje til at begrænse den eventuelle fjendes bevægelses-

muligheder i BALTAP området. Studien giver derfor en beskrivelse og analytisk tolkning af dette, for herigennem at udlede de mulige konsekvenser.

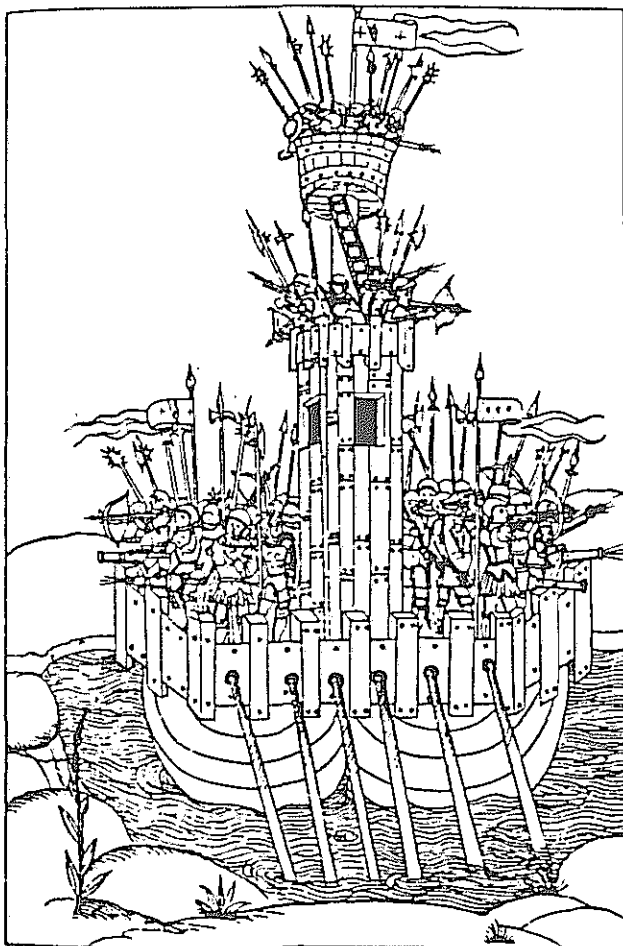
Figur 1 nedenfor skematiserer samspillet mellem de fysiske, militærtækniske og politiske faktorer i studien. Ikke alle faktorer hører under analysen, men de fleste berøres mere eller mindre.

Figur 1

En af de væsentligste fordele ved søstridskræfter, både fly og flåde, er deres store mobilitet og evne til på kort tid at forlægge til nye indsatsområder. Alt efter hvor bredt "søstridskræfter i Østersøområdet" defineres, kan studien derfor begrænses eller gøres mere omfattende. Denne analyse afgrænses til at behandle søstridskræfter, som er permanent baseret i området (d.v.s. minus enheder, der ofte benytter værftskapacitet eller ofte viser tilstedeværelse). På grund af den nuværende turbulente politiske situation i Østeuropa er det praktisk taget

umuligt at bedømme, hvilken indflydelse udviklingen vil få på sovjetisk strategi fremover. Studien "adopterer" dog den gængse holdning, at Sovjets fysiske militære formåen ikke er væsentlig ændret, ej heller er der officielt og konkret ændret i forsvarspolitiske holdninger. Analysen forsøger at tage højde for udviklingstendenserne, men det lader sig desværre kun vanskeligt gøre.

En fuldendt krigsmaskine år 1483.

Beskrivelse af styrker og ressourcer

a. De sovjetiske ressourcer

Den sovjetiske tilstedeværelse i Østersøen har gennem de sidste århundreder været præget af ønsket om at være den dominerende magt i området. Gennem forsøg på historisk at bevise Østersøens status som "Mare Clausum" er der trukket traktater frem, som stammer helt tilbage fra 1658 (den dansk-svenske traktat af 1658), og ved brug af næsten ligeså gamle aftaler, (den russisk-svenske traktat af 1759, Skt. Petersborgkonventionen af 1780, den russisk-svensk-dansk-preussiske traktat af 1800 m.fl.), (2) er den sovjetiske dominans søgt begrundet for de øvrige Østersønationer. Det er dog fakta, at Østersøen igennem nyere tid altid har været åben og besejlet af alle interesserede nationers handels- såvel som orlogsflåder.

Efter anden verdenskrig så Sovjetunionen en mulighed for at et længe næret ønske om øget adgang til havne faciliteter i området endelig kunne gå i opfyldelse. Ved at supplere de allerede annekterede områder på Det Karelske Næs med de tre randstater, Estland, Letland og Litauen, blev Sovjetunionen en betydelig kyststat i forhold til de øvrige, og der opstod en naturlig begrundelse for at udbygge den derværende flåde. Spørgsmålet, man kan stille, er bare, om de dimensioner, den har antaget, ikke er langt over hvad der med god vilje kan siges at være nødvendigt for et fremskudt forsvar af det sovjetiske territorium.

Figur 2

Oversigt over antal enheder i den sovjetiske Østersøflåde 1980-1989

	1980(3)	1984(3)	1989(4)
Ubåde(SSB/SSG)	6/2	6/5	6/5
Patroljebåde (SS)	28	22	35
Krydsere og destroyere	24	22	14
Fregatter og korvetter	30	34	35
Mindre enheder	155	137	158
Minefartøjer	100	138	114
Landgangsfartøjer (store)	24	25	20
(små)	?	?	23
Div. hjælpefartøjer	?	?	165
Totalt	369+	389+	575

I tillæg hertil skal regnes 270 landbaserede maritime fly, fordelt på følgende kategorier; 105 kampfly, 50 supportfly, 45 ASW-fly og 70 transportfly m.v. (4) Samt en personelstyrke på ca. 85.000 mand, inklusiv en marine infanteribrigade som er på ca. 2.500 infanterister med nyeste tænkelige udstyr. (6)

For at give et sammenligningsgrundlag skal det anføres, at Sovjet antalsmæssigt har baseret ca. 22% af sine flådeenheder og ca. 16% af sine maritime flystyrker i det baltiske område, som kun er et af fire mulige adgangsveje til havet.

Hvorfor det forholder sig således skal jeg komme nærmere ind på senere i studien. En umiddelbar forklaring kan vel sagtens gives i det historiske perspektiv for området men også ud fra den koncentration af sovjetisk værftskapacitet, som gennem dette århundrede er opbygget i tilslutning til Østersøen. (5)

Det ældst eksisterende værft er Baltijskijværftet, som har produceret alle større typer enheder bl.a. atomdrevne isbrydere, men siden 1973 har specialiseret sig i bygning af KIROV-

klassen (missilkrydser), som indtil nu er udført i tre eksemplarer.

Ved Leningrad ligger tre vigtige orlogsværfter, hhv. Admiraltetsværftet (anno 1900), Sudomekh-værftet (anno 1930) og Sjdjanov-værftet (også anno 1930). Førstnævnte er kapabel at bygge nær sagt alt til flåden, men har i den senere tid koncentreret produktionen om atomdrevne angrebsubåde (VICTOR III) og store specialiserede hjælpeskibe. Sudomekh-værftet er et "rent" ubådsværft, som bl.a. har bygget FOX-TROT-kl. og ALFA-kl. enheder. Sjdjanov-værftet er primært et værft for bygning af overfladeenheder, og det byggede bl.a. KYNDA-kl., KRESTA I og II-kl. (begge missil-krydsere) i 1960-70. I slutningen af 1970'erne er produktionen videreført med bygning af SOVREMENJY-kl. og UDALOI-kl. missiljagere.

Udover de nævnte produktioner, bygges der ved to andre Leningrad-værfter (Petrovskij- og Isjora-) mindre flådeenheder både til eksport og eget brug, f.eks. NANUTKA-kl., TARANTUL-kl. (missilkorvetter) og MATKA-kl. (hydrofoil-missilbåde).

Sidst blandt nybygningsværfterne, skal nævnes Jantar-værftet, som er det tidligere tyske Schichau-værft i Kaliningrad. På dette værft er bl.a. bygget Sovjetunionens to største landgangsskibe (IVAN ROGOV-kl.), samt UDALOI-kl. missiljagere.

Kapaciteten på reparationssiden er også formidabel i Østersøområdet. Den primære koncentration befinder sig omkring Kronstadt, som har kapacitet til at tage indtil fem orlogsskibe af krydserstørrelse i tørdok på samme tid. Hertil kommer flere enkeltstående kapaciteter i den øvrige del af området, enkelte med mulighed for at tage skibe på op til 30.000 tons!

Alt i alt er det opgjort til, at ca. 40% af Sovjetunionens værftkapacitet i vest (altså minus Stillehavet) ligger i Østersøområdet. Til sammenligning er ca. 33% af de tilsvarende

flådeenheder antalmæssigt baseret i det samme område, tonnagemæssigt er det et noget mindre tal. 50% af den sovjetiske flådes totale tonnage bygges i Østersøområdet.

b. De polske ressourcer

Indledningsvis kan det siges, at Polen aldrig har været regnet for andet end et 2. kl. medlem af det tidligere Warszawapagt-samarbejde. Sovjetunionen har ganske vist aldrig udtalt dette ligeud, men dog klart markeret holdningen ved gentagne gange at forfordele det tidligere Østtyskland fremfor Polen, når der skulle tildeles nyt materiel. I lyset af den nye situation i Østeuropa, med et forenet Tyskland og et Polen, som vender sig mere og mere mod vestlige demokratiske principper, kan det være passende at spørge sig selv, hvorvidt Polen stadigvæk kan antages at være en lydig militær samarbejdspartner for Sovjetunionen. Svaret kan måske findes både i den historie, som knytter sig til Polen siden starten af dette århundrede, såvel som i den udvikling, der er undervejs i det tidligere Østtyskland netop nu. Historisk set har Polen mindst ligeså meget at frygte fra et forenet Tyskland, som fra et "svagt" Sovjetunionen. Polens landområde dækker idag betydelige arealer, som er tidligere tysk ejendom, og i lighed med tidligere kunne dette blive en kritisk faktor i Polens valg mellem øst- eller vestorientering. Ganske vist har man fra officiel Tysk side anerkendt de eksisterende grænser, men det vil aldrig kunne afholde senere generationer fra at kunne dokumentere et fiktivt historisk krav på områderne. Ligeledes kan udviklingen i det tidligere Østtyskland blive en kritisk faktor i Polens valg mellem øst og vest. I det henrykte efterår i 1989 troede alle østeuropæere, at vestens goder var uudtømmelige og åbne for alle, som ønskede et liberalt samarbejde relateret mod vesten. Men Østtyskerne blev skuffede, da deres forventninger ikke blev opfyldt i den grad de troede på det ville ske. Jerntæppetets forsvinden har bragt arbejdsløshed og sociale forskelle frem i lyset, og det har vist sig, at de vesteuropæiske goder ikke tilflyder pr. automatik, men at der skal ydes en præstation for at opnå velfærd. De polske borgere

betragter naturligvis denne udvikling med skuffelse og en vis grad af frygt. De mærker tydeligt de skærpede krav, og den åbne konkurrences diskvalificering af det forældede socialistiske produktionsapparat, og det må forventes, at Polens henrykkelse over det vestlige system kan risikere at kølnes i takt med den større åbenhed mellem Øst og Vest. Der er således ikke nogen reel grund til at afvise de polske maritime styrker som en mulig samarbejdspartner for et nyt og måske mere liberalt indstillet Sovjetunionen. Tværtimod forudses det, at Polen nok vil indgå bilaterale aftaler om et formaliseret samarbejde omkring Sovjetiske baserettigheder i Polen (25), om ikke andet så for at vedligeholde indtægtsmulighederne derfra, efter Warzawapagtens ophør i løbet af 1991. Og som det fremgår af figur 3, besidder den polske marine et ganske væsentligt antal enheder, regnet i forhold til sin økonomiske og politiske status i Østersøområdet.

Figur 3

Oversigt over antal enheder i den polske marine 1980 - 1989

	1980 (3)	1985 (3)	1989 (4)
Patroljeubåde (SS)	4	3	4
Destroyere	1	1	1
Fregatter og korvetter	0	3	2
Mindre enheder	44	39	41
Minefartøjer	49	51	44
Landgangsfartøjer	41	41	46
Div. hjælpefartøjer	?	?	20
Totalt	139+	138+	158

Den polske kapacitet er primært lagt an på selvforsvarsopgaver udført med mindre enheder, og på støtteopgaver i.f.m. søværts overføring af personel med landgangsfartøjer. Dette understreges af at landet ikke har egentlige marineflystyrker, men "kun" råder over 35 helikoptere og 10 transportfly beregnet for

marinen, samt at der udover de ordinære ca. 19.300 mand i marinen kan stilles en landgangsdivision på ca. 5.000 mand med let udrustning. (6)

M.h.t. værftskapacitet, har Polen en lang tradition for skibsbygning, og det er ikke unaturligt, at landet anses som hovedleverandør af flere større enheder til andre lande med venskabelige forbindelser til Sovjetunionen. Af enheder Polen er i stand til at bygge, skal nævnes bl.a. POLNOTJNYJ-kl. (flere end 100 stk.), ROPUKHA-kl., samt mange typer store hjælpefartøjer. (5)

c. Generelt om pladsering og ressourcer

I bilag I er der søgt skitseret pladseringen af flådebaser og tilhørende kommandokvarterer i Østersøområdet. Der er i tillæg angivet de primære enheder, som har base havn de pågældende steder. Af hensyn til klassificeringsgraden er detailoplysninger udeladt efter aftale med Forsvaret Efterretningstjeneste, DK. (1)

Bilag II giver en oversigt over nogle af de enheder, som findes i Polens og Sovjetunionens Østersøstyrker, og der kan heri læses flere detaljer omkring armering, fart og øvrige kapaciteter. (7)

I tillæg til de allerede nævnte kapaciteter i Østersøområdet, er det væsentligt at bemærke evnen til at benytte ordinære styrker og civile fartøjer i forbindelse med operationer ad/over søvejen. Der rådes over ca. 700 offensive kampfly pladseret indenfor effektiv "operationsområde Østersøen", adskillige luftbårne regiment medførende pansrede mandskabsvogne, samt forholdsvis store hærstyrker specielt trænet for søværts landsætning.

d. Forventninger til fremtiden, nedskæringer eller modernisering?

Perestrojka og den generelle situation i Østeuropa sætter mange forventninger til udviklingen i Den sømilitære kapacitet i Østersøen. Alene det fakta, at Østtyskland, som jo tidligere var en tro væbner til det socialistiske Warszawapagtsamfund, ikke længere kan regnes som sådan, gør at pagten mistede en væsentlig styrkekonzentration i et område, der netop havde fordel af at ligge klods op af NATO grænse. Østtyskland havde på trods af sine ringe traditioner for sømagt skabt sig en ikke uvæsentlig flåde på mere end 150 fartøjer, organiseret omkring en kærne af ca. 20 fregatter/korvetter (bl.a. KONI- og TARANTUL-kl.) samt 12 store landgangsfartøjer (FROSCH-kl.), og besad dermed evnen til at fremføre forholdsvis store veltrænede landstyrker over søen (200+ stk. kampvogne i et løft). Resterne af denne flåde, primært tolv større enheder, er planlagt til at sejle til udgangen af 1991. Formålet er formentlig at beskæftige den tidligere Østtyske Marines faste personel, indtil en mere tilfredsstillende løsning kan gennemføres.

For Sovjetunionens vedkommende gælder det ifølge det sovjetiske nyhedsbureau TASS, (8) at der i løbet af 1989(-90) skal udgå fire ubåde, en krydser, en destroyer og tre patruljebåde fra den sovjetiske Østersøflåde. Og inden udgangen af 1991 vil alle missilbærende ubåde i området være taget ud af operativ tjeneste. Alt tyder på, at Sovjetunionen holder hvad de har lovet. Dette kan naturligvis tolkes som et væsentligt skridt på vej mod realistiske styrkeforhold i overensstemmelse med deres erklærede defensive doktriner. Men ser man mere objektivt på udfasningerne, viser det sig, at såvel de missilbærende ubåde som krydseren er forældede enheder, der allerede for lang tid siden burde være taget ud af drift. Generelt viser det sig faktisk, at enheder fra før 1960 er på vej ud af Østersøflådens tal. Det er således et spørgsmål om ikke nedskæringerne er nødvendiggjort mere af manglende midler til erstatningsnybyggeri end af ønsket om færre styrker?

Eller måske, at andre militære mål har fået højere prioritet, f.eks. modernisering af hærenheder, udbygning af Nordflåden, øget deltagelse i rumkapløbet eller konsolidering af unions-sammenholdet. (Sidstnævnte mulighed synes mere og mere at blive baseret på magtanvendelse).

Den danske tegner Storm P. har sagt: "Det er meget svært at spå, - især om fremtiden!" Men ikke desto mindre har den danske efterretningstjeneste opgivet følgende skøn over den fremtidige styrkesammensætning på Østersøflåden (se fig. 4). De Polske enheder er medtaget særskildt i opstillingen, af grunde som anført under afsnittet "De polske ressourcer."

Skønnet medtager af gode grunde kun de væsentligste enheder, hvorfor det totale antal ikke umiddelbart kan sammenlignes med de foregående tabeller. Figuren indikerer klart, at der ikke er synlige planer om nogen væsentlig ændring i Østersøflådens sammensætning. Den offensive kapacitet i form af forholdsvis store enheder, minerydningspotentiel og amfibiefartøjer fastholdes, omend de større enheders bevæbning mere går i retning mod avancerede våbensystemer på bekostning af artilleri, der jo er nødvendigt for kystbombardment i.f.m. amfibielandsætninger.

Økonomisk set er der heller ikke skåret synligt i tildelingene til Østersøflåden. De forventede nybygningsprogrammer på amfibiesiden fortsætter ufortrødent, såvel som at de seneste CFE-resultater har givet mulighed for omkonfigurering af et antal FENCER-fly fra luftvåbnet til marineflyrollen. Kapaciteten på de sidstnævnte menes nu at kunne "matche" den tilsvarende kapacitet hos German Naval Air Arm's TORNADO-fly. (1)

Figur 4

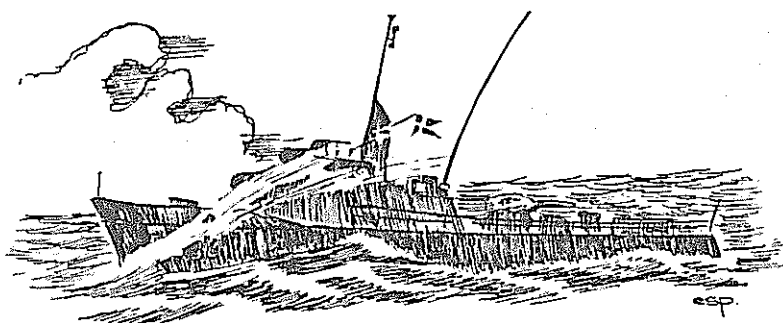
Skønnet sammensætning af Østersøflåden 1991 - 1996

	1991 (1)		1996 (1)	
	USSR	Polen	USSR	Polen
Ubåde (SSG)	5	0	5	0
Øvrige ubåde (SS)	27	3	17	3
Krydsere/destroyere (missil)	9	1	7	1
Fregatter/korvetter	80	5	86	13
Torpedo- og missilbåde	42	8	25	0
Landgangsskibe og fartøjer	52	33	50	15
Minerydningsfartøjer	103	22	78	22

Generelt synes Sovjetunionen ikke at ville kompensere for den tabte kapacitet i form af tidligere østtyske enheder. Ganske vist er Østersøflåden tilført enkelte mindre enheder fra Nordflåden, men den har på ingen måde været nogen form for kompensati- on. Det er nok spørgsmålet, hvor specielt KONI- og TARANTUL-kl. enhederne fra den tidligere Østtyske flåde vil ende til sin tid? Idet det må synes uacceptabelt for Sovjet- unionen, at lade nogle af "sine" forholdsvis moderne enheder indgå i et forsvarssamarbejde, som vil komme under NATO- kommando. Jeg ser to umiddelbare alternativer som mulige løsninger; et, at Sovjetunionen køber enhederne, og at de dermed tilføres Østersøflåden og/eller de øvrige Sovjetflåder, eller to; at de sælges til en nation, som Sovjetunionen nærer mere tillid til end Tyskland. Ophugning har været på tale, men synes ikke at være en aktuel mulighed, derimod er der indikationer imod, at Tyskland måske skulle være interesseret i at afhænde/forære en del af enhederne til Polen, som afløsning for Polens amfibiemateriel (1).

En anden mulighed for at kompensere for de manglende enheder, er at højne kvalitetsniveauet på den resterende kapacitet. Og netop på dette felt synes Sovjetunionen at have taget ved lære af den udvikling, som har fundet sted i de vestlige flåder. Samtidig med introduktion af både mere avancerede og kampkraftige våbensystemer på sine enheder (primært indføring af missilbevæbning på bekostning af artilleri), synes selve kvalitetsniveauet at blive synligt højnet, både på materiel og på personelsiden. Ganske vist er værnepligtstiden for flåden sat ned fra tre til to år, men uddannelsesniveauet er steget betydeligt, såvel som at flåden kun i mindre grad end hæren og luftvåbnet bemannes med "ikke-russere" og dårligt uddannede. Iøvrigt har flåden på det sidste været kendetegnet ved en forøget professionalisering, som ligefrem tiltrækker de veluddannede.

Fremtidens Østersøflåde må således forventes at stabilisere sig på et antalmæssig niveau, som er noget lavere end i 80'erne, men kvalitetsmæssigt langt højere. De rene talstørrelser skal opfattes med det naturlige forbehold, at flådestyrker netop er karakteriseret ved sin store flexibilitet og mobilitet. Sovjetunionens flådeenheder er i høj grad standardiserede, og der foregår ofte udveksling mellem enheder og personel fra de øvrige flåder, specielt Nordflåden. Derfor kan forholdsvis store forskydninger ske uden at størrelse nybygningsprogrammer behøver at finde sted.

BEVOGTNINGSPÆRTE I HAVEN I ØSTERSØEN

Mulig anvendelse - generelt

Sovjetunionen har gennem hele sin eksistensperiode betragtet de militære styrker som et politisk instrument, ganske i overensstemmelse med von Clausewitz' hovedtese om, at krigen er en fortsættelse af landets politik, bare ført med andre midler. Håndværket, d.v.s. at lede og udføre militære operationer, er overladt til de faglærte. Men at fastsætte de overordnede politiske retningslinier (doktrinerne) ligger suverænt hos den politiske ledelse, (9) omend det ofte opfattes anderledes fra vestlig side.

I og med at doktrinerne fastsættes fra politisk hold, har det, ud fra Marx' og Lenins værker, været muligt direkte at læse hovedindholdet i doktrinerne. Socialismen er her beskrevet som den ultimative løsning på verdens problemer. Og den skulle udbredes gennem proletariatets vilje og en verdensomspændende revolution, om nødvendigt med brug af magt.

Sovjetunionen har siden revolutionen offentligt erklæret sig som det udvalgte instrument til at stille denne magt til rådighed for proletariatet, uanset om det har været i modstrid med den folkevalgte ledelses ønske i det pågældende land. Med andre ord har socialisme og proletariatets diktatur aldrig kunnet forenes med det repræsentative demokrati. Socialismens grundsætninger har implicit i sin udformning doktriner, som udpeger det repræsentative demokrati som "fjenden".

Doktrinerne indeholder langt mere end opstilling af fjenden. Der fastsættes f.eks. også overordnede politiske mål, krigens karakter, overordnede militære mål, krigsskueplads, økonomisk og logistisk konsolidering forud for krigen og mange flere forhold, men generelt styret ud fra politiske tanker.

Ud fra doktrinerne, studier af sovjetisk litteratur og analyser af deres globale adfærd er det muligt at anslå forholdsvis sikre antagelser for hvad den sovjetiske militære målsætning er, og det Sikkerheds- og Nedrustningspolitiske Udvalg i Danmark beskriver dem som følgende (10):

- Forsvaret af statens territorium
- Opretholdelse af paritet med USA og dermed rollen som global stormagt
- Opretholde mulighed for indsats overalt i verden, herunder den tredje verden

Formentlig indenfor disse rammer har den sovjetiske flådechef admiral Gorsjkov opbygget en slagkraftig og verdensomspændende flåde, der, som han selv anfører det i en af sine sidste tidskriftartikler, (11) skal kunne.

- Bidrage til strategiske slag
- Forhindre fjenden i at rette strategiske slag mod warzawapagtlande
- Deltage i operationer ledet af landstyrker på de kontinentale krigsskuepladser

Set ud fra denne studiens synsvinkel, nemlig Østersøflådens "grad af benyttelse i en konflikt mellem NATO og Sovjetunionen", vil det umiddelbart være muligt at udelukke nogle væsentlige dele af de overordnede mål og opgaver, idet der ganske enkelt ikke er grundlag for udførelse af disse opgaver idet nævnte område. Her tænkes specielt på muligheden for at opretholde paritet med USA (de er jo ikke til stede i området), samt bidrage til og forhindre strategiske slag (strategiske styrker opererer ikke i området, jvf. nedenfor under pkt. b).

Tilbage står tre væsentlige mål og opgaver for Sovjetunionens maritime styrker i Østersøen, nemlig; (a) forsvar af statens territorium, (b) opretholde mulighed for indsats overalt og (c) deltage i operationer ledet af landstyrker på de kontinentale krigsskuepladser. - Tre opgaver, som dokumenterer, hvorfor

styrkesammensætningen er som den er, og hvilke operationer man kan forvente fra Sovjetunionens side i en konflikt/krigssituation.

a. Forsvar af statens territorium

Den europæiske del af Sovjetunionen har i de sidste to århundreder været præget af gentagne gange at være krigsskueplads for store og næsten altødelæggende krige. Det er en velkendt tese, at Sovjetunionen efter anden verdenskrig har sagt slut med det i al fremtid og derfor vil gøre næsten alt for at lægge forsvaret af statens territorium udenfor landets grænser. Tesen er så overskyggende, at de endda synes klar til at ofre socialistiske grænsestater for at holde krigens ødelæggelser fra egne områder.

Den logiske følge af, at krigen med alle midler skal søges ført udenfor landets grænser, fordrer derfor at der er kapacitet til rådighed for at bringe "krigsmidlerne" ind på fjendens territorium. Umiddelbart efter anden verdenskrig var Østtyskland (og vel også tildels Polen) at betragte som gamle fjender, og det var tilstrækkeligt at opstille sådanne styrker på deres landområde for at kunne afværge og føre kamphandlinger der (ikke mod disse lande, men mod de vestlige kapitalistnationer). Men med tiden blev staterne medlem af Warszawapagten, og de blev derfor omfattet, mere eller mindre, af Sovjetunionens strategi om at føre krigen på fjendens territorium. Ser man bort fra, at landene blev dækket under Sovjetunionens nukleare afskrækkelsesstyrke, så var den eneste mulighed for at stille en sådan garanti, den at oprette slagkraftige styrker, som allerede tidligt i en krig kunne bringes dybt ind på fjendens område. I centraleuropa var hurtigt fremrykkende panserstyrker løsningen, mens den i Østersøområdet var amfibie- og luftlandestyrker.

En delkonklusion på dette punkt er, at Sovjetunionens og Polens amfibiestyrker i Østersøområdet primært har til formål, at bringe eventuelle kamphandlinger i en konflikt mellem NATO og Sovjetunionen udenfor socialistisk territorium. Det

må derfor forventes, at alle tilgængelige styrker i området vil blive benyttet for at nå dette mål.

b. Opretholde mulighed for indsats overalt

For at forstå hvorvidt "muligheden for indsats overalt" virkelig er gældende for Sovjetunionens maritime styrker, er det nødvendigt at definere hvad "indsats" er, set ud fra en sovjetisk synsvinkel.

Der er bred enighed om at Sovjets flådestyrker har fire overordnede opgaver at varetage, (12) og at løsningen af disse opgaver er lig med den forventede indsats. Det drejer sig om:

1. Præsentation af flådetilstedeværelse
2. Oprettelse af søherredømme
3. Vise styrkeprojektion mod land
4. Medvirke til strategisk afskrækkelse

En gennemgang af disse opgaver, set i forhold til Østersøflådens styrkesammensætning, øvelsesmønster og evne til at løse opgaverne, samt de omkringliggende landes evne til at hindre løsningen af opgaverne, vil give et billede af i hvilken grad Østersøflåden vil kunne benyttes med succes i en konflikt mellem NATO og Sovjetunionen.

1. Præsentation af flådetilstedeværelse

Udførelsen af denne opgave er en fredstidsopgave, som vil fortsætte og måske endda intensiveres i en spændingsperiode. Opgaven dækker over et mangfold af tillæg indenfor det maritime område og spænder fra rene navigationssejladser, over efterretningsvirksomhed til direkte provokerende adfærd.

Da BALTAP området er forholdsvis afgrænset og ikke byder på de vidtstrakte havområder, er de enheder Sovjetunionen råder over tilstrækkelige til at udføre alle former for flåde-

tilstedeværelse under alle forhold også efter betydelige reduktioner i forbindelse med Gorbatsjovs perestroikapolitik.

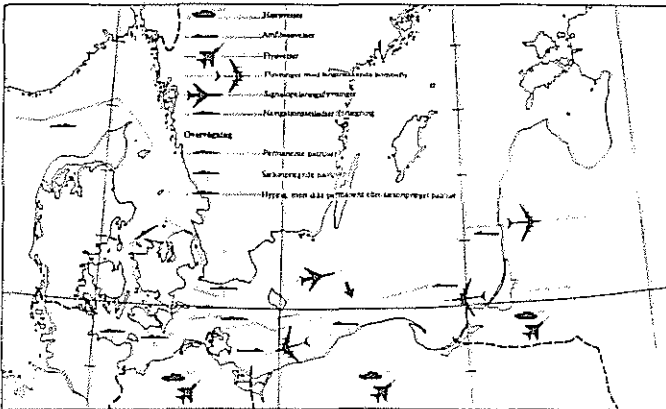
Tre eksempler på hvilke former for flådetilstedeværelse der præsteres skal her trækkes frem, bl.a. for at dokumentere hvorledes de maritime styrker kan forventes benyttet i en konflikt.

Det første eksempel er det som kaldes normalbilledet, og som beskriver de fredstidsmanøvrer, der foretages gentagne gange. På figur 5 ser man en skitse over normalbilledet. Og det fremgår, at Østersøflåden optræder i områder, hvor de formelt set ikke har nøde at foretage patruljering eller manøvresejladser. Formålet er udelukkende efterretningsindhentelse og såkaldt "flag waving".

Næste eksempel er amfibieøvelserne i Østersøen. Øvelserne foregik indtil slutningen af 70'erne i den østlige del af Østersøen med landgangsområder på den sovjetiske kyst. Dette mønster er i starten af 80'erne ændret mod en mere aggressiv fremfærd i form af størreopsatte scenarier, som rykkede nærmere og nærmere NATO kystområder. (Se figur 6).

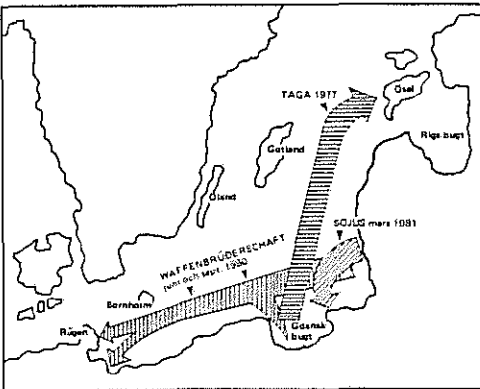
Amfibieøvelse *Waffenbruderschaft* i 1980 var en sådan øvelse med deltagelse af mere end 10.000 fuldt udrustede soldater inkl. panserkøretøjer. Der er ingen tvivl om, at denne øvelses hovedformål var at vise tilstedeværelse og evne til at gennemføre en sådan operation. Det kan så diskuteres om det var på grund af urolighederne i Polen at tilstedeværelsen blev understreget, eller om det var henvendt til Vest-europa. Men det var utvivlsomt en demonstration af flådetilstedeværelse.

Fig. 5
 Fredstidsaktiviteter - normalbilledet

Kilde; Forsvarets Efterretningstjeneste (DK), *Warszawapagtens aggressionsmuligheder mod dansk område*, (Forsvarets Efterretningstjeneste, Januar 1986).

Fig. 6
 Øvelse Waffenbruderschaft

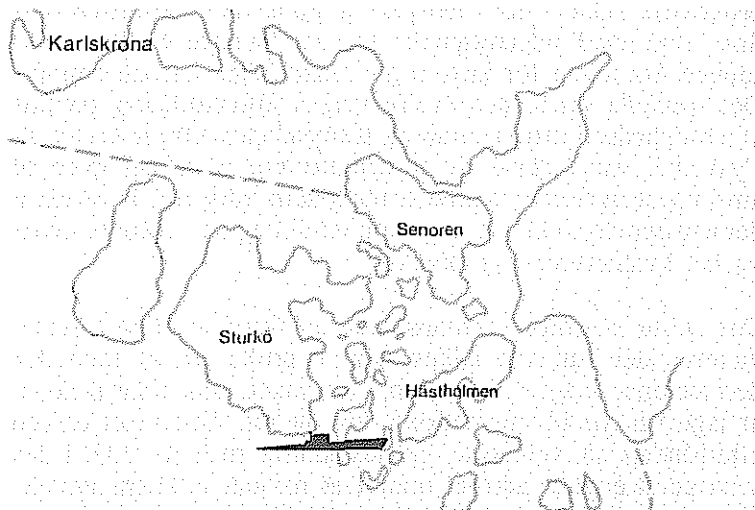
Kilde; Folk og værnudvalget, *Østersøen i går - i dag - i morgen*, (Forsvarets Oplysnings- og Velfærdstjeneste, 1982).

Sidst i 80'erne har der været en nedgang i forekomsten af disse stort anlagte øvelser, men mønstret er ved igen at tegne sig i Østersøen. Sidst er der i 1990 set en lignende styrkedemonstration, som med udgangspunkt fra det baltiske område, omsejlede Bornholm for igen at gå i land i det baltiske område. Det specielle ved denne øvelse var, at Østersøflåden, påtrods af uroligheder i randstaterne og Østtysklands tilbagevenden til Tyskland, var i stand til at demonstrere usvækket evne til amfibieoperationer i samme omfang som tidligere. Ja, øvelsen demonstrerede endda en betydelig udvikling i de taktiske evner og det kvalitetsmæssige niveau.

Det sidste eksempel demonstrerer en form for flådetilstedeværelse, der kun kan tolkes som et ønske om at være den dominerende magt i Østersøen, - en magt, som ikke behøver at tage hensyn til international lov og ret. Eksemplet er den efterhånden så velkendte grundstødning med U 137 i den svenske skærgård, absolut midt i et forbudt militært område. Naturligvis var det ikke hensigten fra Sovjetunionens side, at der skulle vises flådetilstedeværelse. Men der er ingen tvivl om, at de på ingen måde angrer hændelsen, og at de iøvrigt viderefører deres aktiviteter på svenskekysten.

Disse tre eksempler viser hvor langt Sovjetunionen er rede til at gå allerede i dyb fred og selv overfor neutrale nationer som Sverige. Der er derfor ikke nogen tvivl om, at de i en konfliktsituation har midler og mål, som rækker til at præstere alle former for politisk pres mod alle nationer i Østersøområdet. Modsat er det kun meget sjældent set, at Østersøenheder opererer alene med overlegne styrker udenfor området, og tilstedeværelse er oftest forbundet med øvelser i Nordflåden eller begrænser sig til lidt efterretningsindhentelse og flådebesøg. Det kan derfor sluttes, at opgaverne primært er defineret i Østersøområdet.

Fig. 7 og 8
Skitse og foto af "Whiskey on the rocks"

Kilde; Journalist M. Espersen og O.K. Lind m.fl., *Denmark's Defence*, (Forsvarets Oplysnings- og velfærdstjeneste, August 1986).

2. Oprettelse af søherredømme

Om en nation evner at opretholde søherredømme i et område afhænger først og fremmest af styrkeforholdet. Men for at kunne nægte modstanderen brug af søen, er det ikke nok at have en overvældende styrke. Geografien og enhedernes operationsmuligheder spiller også væsentligt ind.

Jeg har ovenfor beskrevet Sovjetunionen og Polens maritime styrkesammensætning, og det fremgår, at de hersker over praktisk taget alle enhedstyper for alle formål. Bilag III viser de tilsvarende tal for den danske, den (tidligere vest-)tyske og den svenske marine, og løseligt regnet synes styrkeforholdet NATO/Østersøflåden til at være absolut i Østersøflådens favør, og umiddelbart synes overvægten stor nok til at kunne oprette søherredømme. Men så enkelt er det ikke. To faktorer i det Dansk/Tyske forsvar har væsentlig betydning i dette forhold, nemlig dels at styrken råder over mere end 20 små og forholdsvis moderne ubåde, som alle indsættes i området, og dels at der er en overvældende minekapacitet primært rettet mod området. Disse to faktorer, kombineret med de øvrige enheder i det maritime forsvar, afskærer Østersøflåden fra at opretholde søherredømme i den sydvestlige del af Østersøen og videre vestover. Og hvad endnu vigtigere er, regnes ubåds-våbnet og minevåbnet for at have en betydelig udholdenhed og overlevelsessevne i et område hvor "fi" ikke har søherredømme.

Det er naturligvis en forudsætning for et komplet minebillede, at Sverige virkelig ønsker og evner at hævde sin neutralitet, men gør man det tankeeksperiment og medregner de svenske maritime styrker på vestlig side i en øst-vest konflikt, så ser det endnu mere sort ud for Sovjetunionen. Det er et spørgsmål om de i et sådant tilfælde vil kunne opretholde herredømme over mere end egne kystområder.

Rent geografisk er den seneste udvikling i Østeuropa af stor betydning for Østersøflådens mulighed for at opretholde sø- og luftherredømme i Østersøen. Genforeningen af Tyskland har naturligvis beskåret Østersøflåden rent antalsmæssigt og samtidig tilført Tysklands flåde en midlertidig forøgelse på tolv større maritime enheder fra den tidligere østtyske flåde, hvilket i sig selv er en væsentlig faktor. Men hertil kommer, at Sovjetunionen mister sine baseområder i det tidligere Østtyskland, og derigennem også sine muligheder for at opretholde et højt efterretningsmæssigt og operativt beredskab tæt på NATO område. Tidligere skyldtes det forholdsvis korte taktiske varsel i BALTAP-området, bl.a. at de østtyske/sovjetiske flybaser lå i så nær afstand til BALTAP, at muligheden for et indledende overraskelsesangreb kunne gennemføres med en sandsynlig succes. Genforeningen af Tyskland har nu elimineret denne mulighed, idet de sovjetiske baser i Polen og Sovjetunionen ligger så langt borte, at flyoperationer derfra vil være på kanten af den effektive aktionsradius for fly. Ganske vist kan fly nå både Sjælland, Jylland og den vestlige del af Tyskland, men flyvetiden begrænser tiden over målet eller alternativt den våbenlast flyene kan medføre. Samtidig vil NATO varsel øges væsentligt, og modreaktioner kan bedre iværksættes (jagere, missiler, dækning m.v.).

Udover det taktiske varsels forøgelse, bevirker den tyske genforening også andre operative fordele for det maritime dansk/tyske samarbejde i området. De udstationerede missiler og fly langs den tyske Østersøkyst vil blive fjernet og dermed også dækningen for en eventuel angribende amfibieflåde, - eller omvendt truslen for en forsvarende dansk/tysk flåde. Hele den "paraply", luftherredømmet er, og som Sovjetunionen hidtil har kunnet stationere frit i det tidligere Østtyskland ogsom er så nødvendig for at gennemføre en amfibieoperation eller for at opretholde søherredømme, er nu under afvikling og rykkes længere østover. Så længe det østlige Tyskland bibeholdes som et nærmest neutralt område, udenfor NATO-samarbejdet, vil NATO ikke kunne drage fordel af de tyske kystområder, på samme måde som Sovjetunionen før gjorde det. Og der vil

derfor opstå et nærmest åbent havområde umiddelbart øst for Bornholm og syd for Sverige, hvor hverken NATO eller Sovjetunionen til stadighed kan opretholde fuld sø- og luft-herredømme, uden at dette indgår som led i en større kombineret operation eller konflikt. Derimod vil Sovjetunionen stadig kunne opretholde fuldt herredømme ved egne kystområder og formentlig ud til en længde tæt ved Gotlandskysten og ned til den polsk/tyske grænse.

Et spændende emne i denne forbindelse er naturligvis udviklingen i de baltiske stater, og de løsrivningstendenser, som pågår der. Såfremt Estland, Letland og Lithauen virkelig opnår selvstændighed, vil Sovjetunionen stå tilbage i en situation, hvor de kun har national suverænitet over to kystområder med basefaciliteter for Østersøflåden (Leningrad- og Baltijsk-områderne, se bilag I). Det vil være helt utænkeligt, at Sovjetunionen vil lade sig nøje med disse to områder alene, og Chefen for Østersøflåden har da også udtalt, at Sovjetunionen er villige til at afstå fra visse baltiske baseområder (bl.a. Kleipeda) (1), underforstået at andre er Sovjetunionen ikke villige til at afstå fra. Analogt med situationen i Polen kan det da også tænkes, at et frit Baltikum vil kunne se bl.a. økonomiske og beskæftigelsesmæssige fordel af at tillade sovjetiske udstationeringer på baltisk område, såvel som at de nok er villige til at indrømme Sovjetunionen disse faciliteter, som et forhandlingsobjekt i den afgørende frigørelsesfase. Det står i hvert tilfælde som helt utænkeligt for mig, at Sovjetunionen vil afstå fra alle militære rettigheder på et frit Baltikums kyst, og dermed vil situationen ikke afvige væsentligt fra dagens situation. Lige bortset fra, at der opnås endnu bedre mulighed for et tidstro og nuanceret efterretningsbillede, og dermed et endnu bedre strategisk og taktisk varsel.

Der er altså al mulig grund til at tvivle på Østersøflådens evne til at opretholde søherredømme i Østersøområdet i en konflikt-situation. Især vest for Gotland og i resten af BALTAP-

området vil deres maritime tilstedeværelse være særdeles farlig for deres styrker.

3. Vise styrkeprojektion mod land

Styrkeprojektion mod land kan vises ved brug af bl.a. missiler, kanoner, landgangsstyrker eller fly, som bringes så nær fjendtlig kyst, at våbnene kan true ham.

Østersøflåden råder over betragtelige styrker til at udføre en sådan styrkeprojektion mod de svenske, danske og tyske kyster. Ser vi specielt på amfibiekapaciteten, er der flere end 100 landgangsfartøjer til rådighed, hvortil kommer udskrevne enheder af mindst samme størrelsesorden, idet der må huskes, at en meget stor del af den Østeuropæiske tonnage er bygget med krigsfunktionen som en sekundærfunktion. Ja, en del skibe er endda direkte søsterskibe til landgangsfartøjer, kun adskilt fra disse i selve bemalingen.

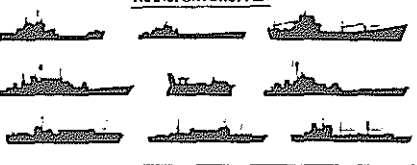

M.h.t. fly har Sovjetunionen også tilstrækkelige midler til at vise styrkeprojektion mod BALTAP og svensk område, ja sågar mod den sydlige del af Norge.

Styrkeprojektion med amfibiestyrker, såvel som med flystyrker, kræver normalt, at der er søherredømme, (13) hhv. luftherredømme, i området hvor projektionen skal foregå. Og ovenfor blev det dokumenteret, at Sovjetunionen ikke havde et sådan herredømme i BALTAP-området. Men problemet kan løses ved at etablere midlertidigt eller lokalt herredømme i et begrænset område, hvor projektionen skal foregå og samtidig acceptere de forholdsvis store tab, som det begrænsede søherredømme medfører.

Ser vi på figur 9 og sammenholder den med sammensætningen af Østersøflådens maritime styrker, viser det, at Østersøflåden er som skabt for en eller flere amfibieoperationer. En styrke med en så overvældende amfibiekapacitet kan ikke begrundes med Sovjetunionens egne geografiske forhold. De har ikke

noget sted i Østersøen øer eller skærgårde, som berettiger til denne kapacitet. Og da slet ikke i Polen med deres begrænsede kystområde. Eneste måde denne kombination kan læses på er, at strategien indeholder et ønske om at bevirke styrkeprojektion mod NATO og/eller Sverige. Hvilket jo også hænger ganske godt sammen med Sovjets doktriner, jvf. ovenfor.

Fig. 9
Amfibisk angrebsstyrke

<p style="text-align: center;"><u>OPKLARINGSENHEDER</u></p> 	<p>Lokalisering og bekæmpelse af fjendtlige styrker på amfibisstyrkens rute.</p>
<p style="text-align: center;"><u>FJERNESKORTE</u></p> 	<p>UNDER FORLEGNING: Fjernbeskyttelse af transportgruppen og dens næreskorte. UNDER LANDGANG: Kystbombardement.</p>
<p style="text-align: center;"><u>NÆRESKORTE</u></p> 	<p>Nærbeskyttelse af transportgruppen.</p>
<p style="text-align: center;"><u>MINESTRYGNINGSGRUPPE</u></p> 	<p>Minerydning foran styrken og i landgangsområdet.</p>
<p style="text-align: center;"><u>TRANSPORTGRUPPEN</u></p> 	<p>Fremfører tropper og materiel.</p>
<p style="text-align: center;"><u>HJÆLPESKIBE</u></p> 	<p>Assisterer øvrige enheder (f.eks. med navigation, bugsering og forsyninger).</p>

Kilde; *Warsawpagtens aggressionsmuligheder mod dansk område.*

Evnen til at vise styrkeprojektion mod BALTAP-området afhænger nøje af, i hvor stor udstrækning der er forberedt en konflikt (minering, deployering m.m.) fra NATO og national side. Såfremt der er klargjort i henhold til planerne, og der ikke er sket gennembrud på centralfronten, så det dansk/tyske landterritorie er faldet, forventes det, at et amfibieangreb vil kunne decimeres inden det når BALTAP kystområde. Hvis forberedelserne ikke er foretaget, er der flere muligheder for at standse et sådan angreb. Et alternativ er at bede NATO om hjælp til minering fra luften og indsættelse af maksimale flystyrker. Et andet alternativ er at "lade" NATO benytte kraftige enkeltvåben mod amfibiestyrken, mens den stadig er på havet, hvor sådanne våben har en forholdsvis ringe effekt på civile områder.

Enkelte former for styrkeprojektion mod land kræver dog ikke hverken lokalt eller ubestridt søherredømme. Ubåde vil f.eks. kunne tænkes at deployere til Kattegat i fredstid og afvente konfliktens opståen. Deres våben kan være almindelige konventionelle torpedoer, miner og missiler, men tillige spetsnazenheder af varierende størrelse.

Enkelte flysorties må også forventes at kunne foretages henover HAWK missildækningen, som trods alt har en begrænset højdedækning. Våbnene flyene kan medføre er varierende, men de vil også være i stand til uset at nedkaste spetsnazstyrker fra stor højde (f.eks. med iltmaske og styrbar faldskærm).

4. Medvirke til strategisk afskrækkelse

Østersøflåden råder over en mindre styrke af enheder, som er udrustet med atomvåben. De bedst kendte var nok GOLF II-kl. som hidtil har været der i et antal af seks, men også enkelte større overfladeenheder er i stand til at medføre sådanne våben. Der er dog tendens til at mængden af atom-

våben i området er for nedadgående, og allerede nu er GOLF II enhederne borte fra Østersøen, jvf. ovenfor. (8)

Tilstedeværelsen af atomvåben i Østersøen kan nok skyldes to forhold, som ikke har nogen sammenhæng med ønsket om at medvirke til strategisk afskrækkelse:

Et, - allerede da GOLF II ubådene blev placeret i Østersøen, var de forholdsvis gamle og udtjente, såvelsom at de ikke havde nogen reel strategisk mission eller taktisk manøvre-mulighed i den trange og grunde Østersø. Derimod kunne de evt. senere vise sig at være et forhandlingsobjekt ved reduktionsaftaler eller andre politiske studehandler, hvilket da også har vist sig at være tilfældet.

To, - de øvrige enheders mulige atomvåben er ikke direkte strategiske våben, men må nok mere kategoriseres som taktiske. Deres tilstedeværelse er bevidst i NATO, men er ikke mere afskrækkende end de landbaserede nukleare våben. Det forventes iøvrigt, at de store overfladeenheder vil deployere ud fra Østersøen for at operere med Nordflåden i en evt. konflikt-situation.

En sammenfattende delkonklusion på dette punkt giver, at Østersøflåden ikke er i stand til at løse alle de fire over-ordnede strategiske opgaver, som menes at være pålagt den samlede Østersøflåde.

Flådetilstedeværelse kan vises i fred og spændingsperioder; men oprettelse af søherredømme og styrkeprojektion mod land i en krigssituation, vil, afhængig af forberedelse, blive omstridt i den vestlige Østersø og nægtet videre vestover. Strategisk afskrækkelse synes slet ikke at være en opgave, som har været pålagt Østersøflåden, og det er tilfældighedernes spil, at de har medvirket her til.

c. Deltage i operationer ledet af landstyrker,
på de kontinentale krigsskuepladser

Den sovjetiske flådechef admiral Gorshkov har udtalt at "enhver nation med en hær har én arm, men han som også har en flåde har to arme!". (14) Udtalelsen bør nok ses i sammenhæng med den historiske udvikling, der har fundet sted i de russiske/sovjetiske militære styrker, hvor hæren altid har været hovedhjørnestenen og det dominerende værn. Bortset fra krydseren AURORA's mytteri i 1917, har den sovjetiske flåde ikke vist de store initiativer i de mange krige, der har været udkæmpet. Den russisk-japanske krig ved århundredeskiftet var et tydeligt eksempel på en uduelig ledelse, som kostede flåden praktisk taget alt hvad de havde.

Ledelsen af hærstyrkerne har såmænd ikke været meget bedre. (Tænk på udfaldet af 1. verdenskrig og det totale sammenbrud i den indledende fase af 2. verdenskrig). Men på grund af dens fundament i den sovjetiske bondebefolkning og de uendelige masser af uvidende etniske minoriteter, har den altid kunnet stille et kompakt menneskeligt potentiel mod indtrængende fjender. Der er ingen tvivl om, at de mange heroiske nederlag og tab har været med til at give hæren den ledende rolle den har i dag.

Det er derfor naturligt, at flådens strategiske opgaver ses i lyset af de strategiske opgaver "storebror" hæren har i forbindelse med landets forsvar.

Hærens fornemmeste opgave er at forsvare statens territorie, og det skal som nævnt gøres udenfor socialistisk område. I syd- og centraleuropa er dette muligt ved angreb udelukkende over land. Men for at foretage et angreb i det baltiske område, har hæren nødt at blive fragtet over vandet. Ligesåvel som flåden er nødvendig for at foretage angreb på forsyningslinierne fra USA (til støtte for hæroperationerne i centraleuropa).

Østersøflåden har, som diskuteret under styrkeprojektion mod land, selv efter den østtyske indtræden i det samlede Tyskland den nødvendige kapacitet til at løfte betydelige hærstyrker (flere end 5.000 mand med panserkøretøjer på een gang) (15) over Østersøen, og til en grad at landsætte dem, alt afhængig af sted og forsvarsmæssige forberedelser som er foretaget. Det er endog opfattelsen, at Sovjetunionen lægger øget vægt på den kvalitetsmæssige gennemførelse af sådanne operationer i Østersøen. Men en operation af dette omfang vil formentlig binde majoriteten af Østersøflåden, mens en amfibieoperation af mindre omfang sandsynligvis vil være dømt til at mislykkes på forhånd. Lykkes en amfibieoperation, har flåden gode muligheder for at foretage opfølgingslandsætning fra et væsentligt antal udskrevne landgangsfartøjer, men det vil stadig binde hovedparten af kampenhederne til området.

Konfigurationen på Østersøflåden passer som hånd i en handske til fremføring af en større amfibieflåde. Derimod har den ikke nogen videre kapacitet for at kunne medvirke i anti-SLOC operationer udenfor BALTAP området. Der findes et mindre antal krydsere og destroyere, samt nogle større fregatter, hvoraf nogle formentlig vil forlægges til Nordflåden og operere sammen med den allerede tidligt i en konflikt, mens enheders mindre end fregatstørrelse ikke vil være særligt realistiske set i denne rolle. Men det vil være nødvendigt, at efterlade en betydelig kapacitet i Østersøen, såfremt der påtænkes gennemført en amfibieoperation. At anti-SLOC operationer primært hører under Nordflådens opgaver underbygges også af, at antallet af krydsere og destroyere i Østersøen er for hastigt nedadgående og nybygningsprogrammer hovedsageligt tilgodeser Nordflåden. I de sidste år har man dog bemærket en væsentlig nedgang i store enheder med artilleri, som erstattes med, nok mindre, men mere slagkraftige enheder med længerevarende missilbevæbning. Enheder af denne karakter må forventes at være bedre egnet til anti-SLOC opgaver i det baltiske område, end det tidligere var tilfældet, mens det tunge artilleri vil mangle under en eventuel amfibielandsætning.

Konklusionen er, at Østersøflådens væsentligste bidrag til operationer ledet af landstyrker, på de kontinentale krigsskuepladser er amfibiske operationer og opfølgings operationer og kun i et mindre omfang at medvirke i anti-SLOC operationer i og vest for BALTAP område.

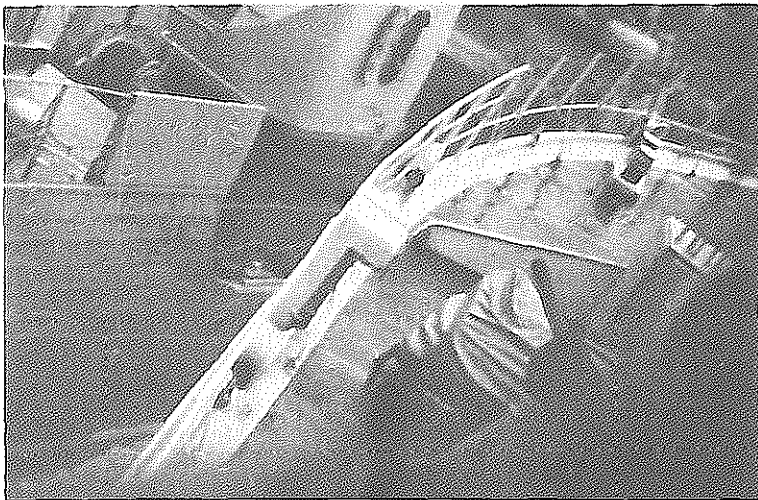
d. Vurdering af anvendelsen i en konfliktsituation

Det er indtil videre søgt analyseret hvilke opgaver Østersøflåden kan forventes at have i en konfliktsituation mellem NATO og Sovjetunionen set ud fra en doktrinær/overordnet strategisk betragtning. Set i en strategisk/operativ sammenhæng vil anvendelsen af Østersøflåden kunne give sig udtryk i mangeartede enkeltoperationer, der alle vil have til formål at komplettere den overordnede strategi. Det vil naturligvis ikke være muligt at beskrive alle muligheder, men de som er mest sandsynlige i forhold til den foregående analyse skal beskrives her.

I en spændingsperiode vil Sovjetunionen utvivlsomt søge at benytte sine flådestyrker til at lægge et politisk pres på modparten. Det vil kunne ske i form af øget navigationssejlad og en øvelsesaktivitet, som trækker længere vestover, end det er tilfældet i forhold til normalbilledet. Men det kan også ske ved direkte chikanerende optræden, som i april 1980 da en fregat af MIRKA-kl. skar ind og kolliderede med det danske orlogsskib FYEN.

Patuljering og omsejling af Sjælland er en dagligdags foreteelse, men øget navigationssejlad eller optrapning af ubådsaktiviteten i det nordlige Kattegat vil være muligheder, som signalerer Sovjetunionens hensigter. Under alle omstændigheder vil enheder fra Østersøflåden intensivere deres efterretningsindhentelse i hele AFNORTH-område.

Fig. 10
Episode mellem dansk og WAPA enhed i Østersøen

Kilde; Journalist Mogens Espersen, *Østersøen - ballance og sikkerhed*, (Forsvarskommandoen (DK), Februar 1987).

Hvor der eksakt vil ske en optrapning er det svært at sige, og det vil i høj grad afhænge af hvordan situationen udvikler sig. Det som vil være den afgørende faktor, er om de ønsker at spændingsforholdet skal øges eller aftage sig.

I den såkaldte "grå periode" umiddelbart inden krigshandlingerne begynder, vil der blive landsat forskellige specialstyrker på NATO og svensk område, hvis da ikke de allerede er placeret ad normale civile trafikruter. Styrkerne er uddannet til at klare sig i længere tid alene eller at falde ind i et forud defineret miljø. Det mest naturlige vil derfor være, at de optræder enten i et storbymiljø, hvor folk ikke genkender hinanden, eller i uvejsomt terræn, hvor de kan opholde sig skjult. Efterforsyning af styrkerne vil nok kunne foregå ad søvejen, men det vil være sandsynligst via luften eller fra lokale sympatisører. Den store flådeaktivitet i forbindelse med spetsnazstyrker kan således ikke forventes.

Før en eventuel krigsudbrud vil Østersøflåden have deployeret sine enheder mellem de valgte indsatsområder. Det vil være utænkeligt, om de vil forsøge at operere med overfladeenheder i Kattegat, hvor NATO har sø- og luftberedskab. Men det vil være meget sandsynligt, at der på trods af det grunde farvand vil være ubåde tilstede for at genere trafik mellem Sjælland og Jylland, samt trafik i Sydnorge og på svenskekysten (f.eks. ved offensiv minering). Området har en fatal mangel på anti-ubådsenheder, og det vil modparten nok drage sin nytte af. Hertil kommer, at ubådene forholdsvis nemt vil kunne undslippe Kattegat og nå Nordflåden, måske endda gøre et eller flere "lucky strikes" langs kysten.

Øst for Rugen vil Østersøflåden søge at oprette søhærens søhærens ved at støvsuge havet for fjendtlige ubåde, rydde offensiv minering og lægge egne kendte felter. En væsentlig faktor i dette søhærens er den store kapacitet Sovjetunionen har i maritime flystyrker og landbaserede missilsystemer. Disse gør det særdeles farligt at bevæge sig på havets overflade og i

praksis vil kun ubåde kunne operere og bestride dette søherredømme.

Svenskekysten, de danske sunde og bæltter, samt BALTAP kystområde mod øst vil være mineret og under dækning af NATO sø- og landbaserede våben, så enheder fra Østersøflåden kun vil kunne opføre der under stor fare. Et forsøg på at stryge minefelter vil i dette tilfælde få fatale følger for vedkommende minestryger(e), men det kan tænkes, at der vil blive forsøgt lagt fjendlige miner i passager mellem NATO minefelter, eller på tilfældige steder langs kysten. Hensigten vil f.eks. være, at give en amfibieoverførsel af landstyrker fred til at gå iland på den østtyske kyst for at forstærke centralfrontens nordflanke. Det må huskes, at vejsystemet i Østeuropa står langt bagud for Vesteuropa, og som i Norge er det også i Østeuropa nemmere og hurtigere at forlægge forsyninger og personel vestover ad søvejen. Uanset hensigten, har BALTAP forholdsvis ringe kapacitet på minestrygningsområdet, og selv få mineringer vil blive en trussel.

Afhængig af udviklingen på centralfronten og i Nordnorge vil Østersøflåden gennemføre et eller flere amfibieangreb rettet mod NATO. Der er tænkt over mange optioner for et sådant angreb, og de to oftest nævnte er dels med indsættelse i Nordtyskland med angrebsakse ned i Tyskland og derefter op gennem Jylland, dels mod den Sjællandske sydøstkyst for at erobre Sjælland.

Førstnævnte mulighed vil kræve en lang passage af NATOs kystområde, som er kraftigt mineret og med NATO søherredømme. Sidstnævnte mulighed går ret på den minerede kyst, men vil løbe ind i et landforsvar, som er udrustet og trænet med dette ene formål. I begge tilfælde vil det være nødvendigt at passere et dybdeforsvar af samtlige danske og hovedparten af tyske flådestyrker (se bilag III), samt luft- og landforstærkninger fra NATO. En anden mulighed, som desværre ikke interesserer NATO så meget, er et amfibie angreb mod Sveriges østkyst. NATO har af praktiske hensyn vedtaget, at

Sverige er stærkt nok til at forsvare sin neutralitet, så heftigt at Sovjetunionen ikke formår et angreb mod dem. Men i forhold til de meget store styrker som de møder i BALTAP og i Nordnorge, er svenskekysten langt at foretrække. Der er efter min mening meget store gevinster ved at foretage angrebet den vej, og at muligheden er til stede fremgik også af den svenske forsvarsattaché OBLT Christer Sterning's foredrag på Sjøforsvarets Stabsskole 12 DEC 1989.

Hvis Sovjetunionen har succes på centralfronten og kan nå BALTAP sydområde via land, vil Jylland ligge som en hindring for at de når Sydnorge. Ganske vist er krigsstyrken i Jylland forholdsvis lille, men den vil kæmpe med resterne af Jydske division, lokalforsvaret og øvrige NATO-styrker under tilbagetrækning, og det som er tilbage af angrebsstyrkerne når de når Nordjylland vil der ikke være mening i at udskibe for et angreb mod Sydnorge. - En operation, som tillige kræve mindst lokalt sø- og luftberedelse.

Gevinsten ved at gå gennem Sverige er, at man der møder et dybdeforsvar, som er svagere end i BALTAP, og som ikke har backup fra en forsvarspagt. Ydermere er geografien rimelig til en march mod et punkt i Norge, netop hvor Norge er forholdsvis tyndt forsvaret (se bilag IV), og hvor man kan kombinere et flankangreb fra øst mod Nordnorge med et centralt angreb mod Midnorge.

CDR Christopher Pott, Royal Navy, fra NATO SCHOOL nævnte i sit foredrag på Hærens stabsskole 22 JAN 1990, at man i NATO anså Nordnorge for at være af vital betydning for kampen om Nordatlanten. Har Sovjetunionen bare nogenlunde samme opfattelse af situationen, vil en tidlig march gennem Sverige være den mest costeffektive måde af føre kampen om Nordnorge, - langt mere end syd om Danmark, op gennem Jylland og overførsel og kamp op gennem Syd-Norge.

Stadig væk alt efter hvordan situationen på centralfronten udvikler sig, vil Sovjetunionen på et tidspunkt få desperat brug for sin logistiske backup i Østersøen. Dette vil kræve mine-rydning af ruter gennem NATO felter, og det vil kræve sejlads gennem Kattegat og de danske stræder. (På dette tidspunkt af krigen vil det næppe være store mængder, som kan nå Østersøen via kanalnettet i Sovjet). Hvis en amfibielandsætning i BALTAP-område er lykkedes, så må det forventes, at Østersøflåden også har etableret søherredømme over minefelterne. Men hvis ikke, så må man alligevel kunne forvente et desperat forsøg på at nå Østersøen for at reparere og genforsyne. Uanset hvem der har etableret søherredømme, vil man på et tidspunkt i konflikten opleve, at Kattegat og Østersøen bliver et vacuum, som fyldes af enheder af Nordflåden og Østersøflåden.

På dette tidspunkt vil det være afgjort, hvem af de to parter, som har overtaget over BALTAP havområde. Der kan muligvis fortsat forekomme episoder på land, men hvis det utænkelige skulle være sket, og Sovjetunionen har dominans i Nordnorge og i BALTAP med tilstødende kyster, vil det være svært at tro, at Sydnorge længe vil kunne føre en fortsat kamp mod fjenden. Men for at afslutte modstandskampen en gang for alle kan det tænkes, at angriberen en vil foretage en overførsel af styrker fra dansk område mod Sydnorge. Enhedeme de vil benytte afhænger derfor af krigens tidligere forløb, men da de sikkert ikke vil møde samme modstand, som tidligere i krigen, har det mindre betydning.

Det er nu søgt beskrevet hvorledes Østersøflåden vil kunne tænkes benyttet i et realistisk scenario omkring BALTAP-området. Beskrivelsen indeholder nogle anskuelser, som ikke er den gængse opfattelse i NATO. Men de stemmer ganske godt overens med den forventede sovjetstrategi, som officielle repræsentanter fra NATO har udtrykt den (16) og officiel svensk opfattelse, (17) samt som den er analyseret ovenfor. Scenariet er kun et forsøg på i store træk at beskrive i hvilken grad Østersøflåden kan tænkes at blive benyttet i en konflikt

mellem NATO og Sovjetunionen, men det lægger op til enkelte operationer rettet mod Sydnorge, og det vil jeg diskutere i det efterfølgende afsnit.

Konsekvenser for søforsvaret af Sydnorge

De aggressionsmuligheder som kan forventes udført af Østersøflåden mod Sydnorge er følgende, jvf. ovenfor;

- Øget tilstedeværelse, chikane og E-indhentelse
- Øget ubådsaktivitet
- Landsætning af - og støtte til spetsnazenheder m.fl.
- Offensiv minering
- Ubådsangreb
- Omgåelse af kystdefensionen via Sverige
- Transit af enheder fra "slagets gang" i Atlanten
- Amfibielandsætning fra BALTAP område.

Mulighederne bliver for systematikens skyld diskuteret enkeltvis i den anførte rækkefølge, selvom der naturligvis er en vis grad af overlappning mellem de enkelte.

a. Øget tilstedeværelse, chikane og E-indhentelse

I starten af en konflikt må det forventes, at Sovjetunionen råder over en mængde enheder i Østersøen med størrelse og udholdenhed til at være tilstede i Kattegat under alle vejrforhold og i forholdsvis lang tid. Det behøver ikke kun at være orlogsmænd, men kan ligesåvel være specielle efterretningsenheder eller ordinære civile skibe, som optræder i området. Den grad af tilstedeværelse og chikane man kan forvente er nok mere afdæmpet end i selve Østersøen, da Sovjetunionen ikke opfatter Kattegat som deres område i samme omfang som Østersøen. De kan derfor ikke argumentere ud fra teorien om at det er "mare clausum" med begrænset sejladsret.

E-indhentelsen er derimod en del af normalbilledet i området, og den vil formentlig kunne intensiveres kraftigt, uden at den norske offentlighed opfatter det som en aggression. Specielt kan det forventes, at den trækker mere vestover mod interessante logistiske områder, for dermed at kunne følge en evt. opbygning mod krigsberedskab.

Konsekvenserne af disse tiltag fra Sovjetunionens side er absolut ikke behagelige, når man er militær leder i et demokratisk samfund. Søforsvaret vil ganske sikkert komme til at stå i et dilemma, hvor fagmanden er villig til at vise styrke, mens det politiske bagland diskuterer for og imod.

Norge har et fantastisk godt værktøj i sine nationale planer for handling i forbindelse med krænkelser af territoriet, og det vil kunne bruges i dette tilfælde. Men det er ikke nok at vifte med bogen, der skal også styrke bag. Har Søforsvaret søgøende enheder, som er afsat til afvisningsberedskab i Sydnorge, i en tid hvor hele norskekysten vrimler med østeuropæiske skibe, og der så småt klargøres til SLOC-operationer? Konsekvenserne er under alle omstændigheder, at disse vil være nødvendige hvis krisen opstår.

b. Øget ubådsaktivitet

En øget ubådsaktivitet er også en form for tilstedeværelse men i en alvorligere tone. Hvor overfladeenheder opfattes som forholdsvis harmfri af den civile del af befolkningen, er der udbredt enighed om, at ubåde er en krænkelse af forsvarsmæssig betydning. Der er derfor accept i befolkningen for, at Søforsvaret indsætter passende modmidler mod disse enheder, men alligevel afpasset ganske nøje efter den politiske situation, som den udvikler sig senere. Et, er nemlig helt sikkert, at en skibschef bliver bedømt for sine handlinger i lyset af eftertiden, og ikke ud fra den situation han stod i da beslutningen om indsats blev truffet. - Som chefen for Oscarsborg Oberst Eriksen sagde før han skød mod BLUCHER i 1940: "Dette er enten en medalje, eller en krigsret!"(18)

Konsekvenserne for Søforsvaret er som ovenfor, at der må være enheder til rådighed for afvisning af krænkelse. Men yder mere må der være en initiativrig person som leder for sådanne operationer, - en person som tør at stole på egen dømmekraft og som formår at læse situationen, så der indsættes de rette midler for at nå målet. Selv et så godt planværk, som det norske kan ikke tage højde for alle situationer, der kan opstå i en krisesituation. Et alternativ, eller måske snarere et supplement hertil, er at der er en effektiv og dækkende kommunikationsmulighed mellem indsatsenhed og stab i land, som så kan træffe de bedste afgørelser.

c. Landsætning af og støtte til spetsnaz

Hvor de to muligheder ovenfor ikke har nogen direkte fysisk målbar konsekvens for søforsvaret af Sydnorge og nærmere henhører under krisestyring, er de følgende muligheder faktiske krigshandlinger, som kan få alvorlige konsekvenser for landet.

Søvejen vil nok ikke være den, som Spetsnazenheder vil bruge flest. Men der vil være nogle, der skal den vej af praktiske hensyn. I Sydnorge er der i fredstid så mange internationale indfaldsveje bl.a. fra Sverige og Danmark, der ikke har pastvang, så problemet og dermed konsekvenserne for Søforsvaret vil givetvis være minimale her nede.

På den anden side, er der en tendens til øget automatisering af kystinstallationer, og nedlæggelse af embeder med offentlige ansatte med meldepligt, så kysten bliver mere åben for den slags aktiviteter. Konsekvenserne kan blive, at der skal afsættes enheder til overvågning allerede i starten af spændingsperioden, og det koster dels ressourcer og dels udmatter det personellet og samfundet. HV enheder kan bruges, men de har stadig deres civile pligter at varetage, og deres udholdenhed er begrænset. Derfor bliver det nemt en lavt prioriteret politiopgave.

De fysiske konsekvenser for Søforsvaret, skal ses i forhold til de installationer m.v. spetsnaz forventes indsat imod. Alle faste forsvarsmæssige og samfundsvigtige installationer af en vis værdi må forventes at være potentielle mål, herunder depoter, værkstedsfaciliteter og kystdefensionsanlæg. Jo mindre mobil installationen er, desto bedre kan en evt. fjende planlægge sine sabotageaktioner, hvorfor det omvendt kan sluttes, at mobilitet er en del af forsvaret mod sådanne aktioner.

d. Offensiv minering

NATO kilder (16) har oplyst, at CINCCHAN anser offensiv minering som den største fare for hans ansvarsområde. Og i BALTAP område er det et våben Warszawapagten sætter mange ressourcer ind for at modgå, såvel som en trussel vi selv er blevet mere opmærksomme på i den senere tid.

Offensiv minering i sydnorsk område vil givetvis kunne forekomme allerede fra før en egentlig krig bryder ud, og indtil sovjetisk dominans i området er brudt, - og da vil mine-trusselen endog stadig være der.

Minering fra fly er een mulighed, men det giver en dårligt og unøjagtig dækning af området. Effekten er fortrinsvis på det psykologiske plan, og Østersøflåden vil selv få vanskeligheder med at stryge minerne, hvis de senere skal rykke frem i området. Derimod vil ubåde kunne lægge ganske nøjagtige felter. Især hvis de i forvejen har oplysninger om de faste felter, som Norge har liggende i fredstid, så de kan placere minerne i transitruterne. Denne mulighed vil supplere den forholdsvis lille minekapacitet en ubåd har med en betydelig faktor.

Konsekvenserne for Sydnorge er igen, at der må være en stadig og dækkende ASW kapacitet i området, såfremt man ønsker at foretage sejlads med overfladeenheder. Men i tillæg hertil må der være en mulighed for at kunne holde transitruter åbne ved hjælp af minestrygning (-hunting), både når offensiv

minelægning er konstateret og som forebyggende tiltag. Det kan derfor diskuteres, hvor godt det er at opretholde minefelter i fredstid, nu hvor sovjetunionen har kapacitet til at operere med mini ubåde, ja selv konventionelle ubåde, i militære områder på fremmed kyst. Mobilitet må også her være et nøgleord.

e. Ubådsangreb

Som situationen er i dag, må det desværre konstateres, at ASW-kapaciteten i Kattegat m.v. er absolut mangelfuld. Forholdet er ikke blevet bedret af, at Danmark har mistet sine to fregatter og at DAPHNE-klassens afløser FLYVEFISKEN-kl. (STANFLEX 300) ikke udstyres med A/U-våben, samtidig med at de norske muligheder heller ikke just bliver forøget. Kattegat og Skagerak er ganske vist ikke de optimale områder for at føre ubådskrig. Men når vi ligefrem giver en mulig fjende frit spillerum, vil han være tåbelig ikke at benytte sig af det. Selvfølgelig har NATO nogen flyvende kapacitet på området, men de er absolut ikke tænkt brugt i disse lavt prioriterede områder.

Konsekvensen er igen, at der må være ASW-enheder tilstede i området. Enheder, som både har udholdenhed og kan manøvrere i trange farvand, ellers får fjenden for stort albuerum.

f. Omgåelse af kystdefensjonen via Sverige

Som nævnt er der koncentreret store forsvarsstyrker i Nordnorge og i BALTAP østområde, - så store styrker med så gode forstærkningsmuligheder, at det ikke vil være muligt at vinde en hurtig sejr ved et frontalt angreb fra øst. Da Sovjetunionen formentlig anser Nordnorge for at være hjørnестenen i striden om Atlanten, må det forventes, at de er rede til at indtage dette område så tidligt som muligt i en krig.

En reel mulighed er en omgåelse af Sydnorge ved et angreb direkte gennem Midtsverige. Selv om Forsvarsstudier 4/1988 (19) påpeger, at et område må være både strategisk vigtigt og strategisk tilgængeligt og derfor udelukker Trøndelag, finder jeg, at det vil være endog meget sandsynligt og fordelagtigt for Sovjetunionen at prøve et sådan angreb.

Flere forhold skal tages i ed, når man diskuterer denne mulighed såsom at: - Sovjetunionen er klar til at godtage store tabstrater for at nå sine strategiske mål; - Det nordeuropæiske NATO vil nok anse et angreb på Sverige som et (forestående) angreb på NATO, men vil der f.eks. i Grækenland og Tyrkiet være politisk villighed til at opfatte en sådan konflikt, som andet end nabostridigheder udenfor NATO-område, hvor de ikke behøver at reagere?; - Fordelene ved den store koncentration af kystdefensionsanlæg i Sydnorge elimineres; - Angrebet på Sydnorge møder ikke væsentlig modstand; - Amfibieoverførelsen sker uden at NATO kan gribe ind med nævneværdige våben; - Teoretisk kan krigen føres lokalt med et "fait accompli" omkring den norsk/svenske halvø; - Sovjetunionen opnår den ønskede brede front, som de ikke har ved et isoleret angreb på Nordnorge; - Forhåndslagringen til den amerikanske MEB og andre vigtige logistiske installationer rammes hårdt. Altsammen noget, som taler for en sådan operation, og flere kan stadig findes! Ulemperne er forholdsvis små, men det svenske luftvåben og passagen gennem Ålandshavet, samt et betragteligt antal svenske kampvogne er bl.a. forhold, som vil koste en angriber dyrt.

Konsekvenserne for søforsvaret af Sydnorge virker måske mindre væsentlige ved en sådan "landmilitær" operation. Men som overskriften antyder, ser jeg den mulige konsekvens at de betydelige ressourcer, som er lagt i kystdefensionen af Sydnorge, er spildt. En taktisk omgåelse af en statisk defensiv linie er før set i dette århundrede. Hele NATOs doktrin er defensiv, men taktisk set er det et forsvar med meget stor mobilitet og offensiv kapacitet i overensstemmelse med krigens

principper, men snævert set lever kystdefensionen ikke op til dette koncept.

g. Transit af enheder fra Sovjetunionen

Transit af sovjetiske enheder fra Nordsøen vil kunne forekomme under to forhold; enten vil de have opnået en vis grad af søherredømme i BALTAP område og derfor kunne bevæge sig forholdsvis frit, eller også er de simpelthen tvunget af omstændighederne i Nordsøen til at trække sig mod sine baseområder for at reparere eller afvente nye muligheder på trods af NATOs herredømme i området.

I første tilfælde vil konsekvenserne for søforsvaret af Sydnorge være ganske omfattende og ubehagelige. Søherredømme i BALTAP vil afstedkomme, at allieret færdsel på Skagerak vil være yderst risikabelt og ikke at anbefale. Spørgsmålet er om Sydnorge på dette tidspunkt overhovedet vil have maritime styrker til at operere i området, da man må vente, at krigen også optager ressourcer andre steder på kysten. Østersøflåden vil derfor have frit spil, og styrkeprojektion mod sydnorske områder vil kunne forekomme både med landsætninger og med beskydning fra forskellige våben. Kystdefensionen vil naturligvis kunne holde fjenden på en vis afstand af vigtige installationer. Men et søherredømme vil give Østersøflåden fordelene af at kunne vælge tid og sted for indsættelse, så det er lidet sandsynligt om de forsøger sig med styrkeprojektion et sted hvor kystdefensionen er aktiv. Konsekvensen er altså, at styrkeprojektion ikke kan afværges udover i de faste punkter, hvor kystdefensionen har virkefelt (kanalisering) og der kun indtil omgåelse og nedkæmpelse har fundet sted.

I det andet tilfælde vil det være "købers marked" for NATO enheder i området. De Sovjet-enheder, som forsøger at nå Østersøen vil blive bekæmpet fra tre nationers mariner og luftvåben. Men på den anden side er hverken den danske eller den tyske marine udformet med henblik på kamp med store enheder, som trænger ind fra nord, så det vil i høj grad være

minefelterne og luftvåbnet, som skal vise sin effekt i dette spil, eventuelt supplere at enheter fra den engelske og hollandske marine. Konsekvensen må derfor være, at der, på trods af søherredømme, tages hensyn i den operative planlægning til at der kan forekomme fjendtlige overfladeenheder af betragtelig størrelse i Skagerak og Kattegat, og at de kan være en trussel for maritime enheder i Sydnorge.

h. Amfibielandsætning fra BALTAP område

Af den enkle grund, at det kræver transport dels af amfibiestyrkens sejlede enheder tværs over Kattegat og dels af hele styrken tværs over Skagerak, vil et sådan forehavende tidligst blive forsøgt når majoriteten af de danske, tyske og norske maritime enheder er nedkæmpet eller jaget væk, og der er oprettet sø- og luftherredømme i området. Samtidig vil det være lidt tænkeligt, bl.a. på grund af minefaren, at landgangsstyrken vil kunne indlades fra et område sydligere en Fyen, så det vil sandsynligvis også kræve landherredømme på Sjælland og/eller Jylland. Det vil derfor være kystdefensionen og hærenhederne på den sydnorske kyst, som kommer til at forsvare det norske territorie.

Konsekvenserne for forsvaret er, som nævnt ovenfor, at der er en stor risiko for omgåelse af de faste forsvarsmæssige installationer på kysten. Ganske vist er et af formålene med kystdefensionen, at indtrængende fjender skal tvinges til at vælge en mindre hensigtsmæssig rute end den optimale, men det synes at være en forholdsvis dyr og inflexibel måde det gøres på. Spørgsmålet er, om ikke konsekvenserne kunne minimeres betydeligt ved at ændre strukturen imod mere mobilitet.

i. Konklusion

Min analyse af konsekvenserne for søforsvaret af Sydnorge kan måske opfattes som værende lidt kritisk. Dette er ikke hensigten, da jeg er ganske overbevist om både effektiviteten

og kvaliteten af NATO-styrkerne i området. Men jeg er faktisk blevet lidt forbavset over hvor lavt prioriteret forsvaret af Kattegat og Skagerak egentlig er, set i forhold de væsentlige logistiske installationer, der findes i Sydnorge og Nordjylland. Specielt på visse områder mener jeg, at der kan satses på et noget bedre og mere cost-effective operativt koncept, og det er det som begrundet min lidt kritiske fremføring. Jeg skal kort kommenterede enkelte områder, hvor jeg ser en mulighed for et forbedret søforsvar af Sydnorge:

Overfladeenhederne i søforsvaret bør være forholdsvis udholdende, med kapacitet på SSM- og ASW-området samt helst også med mulighed for at kunne foretage minerydning. Alligevel må de have en størrelse, som giver dem evne til at operere i trange farvand og som gør dem driftøkonomisk acceptable i forhold til de begrænsede forsvarsbudgetter. Jeg ser for mig en multi-purpose patruljebåd af størrelse mellem en torpedobåd og en korvet med faste installationer, som dækker de anførte behov. Samtidig bør torpedobådskonceptet fastholdes, men måske i en lokal udformning som mobilt supplement til kystdefensionen.

- Undervandsenheder vil ikke være nødvendige i området, men vil naturligvis kunne benyttes såfremt de er til stede.
- Kystdefensionen bør gøres langt mere mobil og driftøkonomisk tidssvarende en nu. Det primære våbensystem bør være SSMér med rækkevidde, som tillader deltagelse i kamp mod fjendtlige overfladeenheder længere fra kysten end for nuværende. Sekundært bør benyttes kontrollerbare og selvirkende minefelter, som lægges afhængig af situationen. Endvidere bør kystdefensionen i totalforsvarsregi opretholde et HV-netværk af kyst- og havneobservatører, som kan virke under såvel fred som i spændingsperioder.
- Flyenheder bør trænes og udrustes til TASMO (24) samarbejde i en triangel mellem skib, kystdefension og fly. Måske ikke netop som en primær men snarere i en

sekundær rolle. Landbaserede maritime helikoptere vil være den optimale løsning, men det vil nok ikke være realistisk at tro på økonomiske midler til et sådant projekt, selvom det kunne kombineres med en rolle som redningsfly i fredstid, - en ting som er ved at være en mangelvare i Sydnorge idag. (20)

Generelt mener jeg, at Sydnorge ligger virkelig godt beskyttet, der hvor det ligger. Området er søværts beskyttet af et stærkt og dybt forsvar 360 grader rundt, i en afstand, som faktisk kun tillader fly og u-både at trænge igennem og endda kun i ringe grad.

Personligt har jeg fået den overbevisning at Øverstkommanderende for Sydnorge (ØKS) vil få mest ud af at satse sine ressourcer på forsvaret af luftrummet over Sydnorge. Da det jo rent driftøkonomisk er indlysende, at der er stor mulighed for en fornuftig arbejdsdeling i det nordiske område. Invasions-truslen fra søsiden bør kunne opfanges allerede i Østersøen, om den har retning sydover eller via Sverige er ligegyldigt. Hvis ikke Norge stoler på de dansk/tyske styrker i BALTAP bør de i højere grad forsøge politisk at påvirke udviklingen i NATO samarbejde, og ligeledes bør de svenske nedskæringer på forsvarsområdet tages op i nordisk forum. Det må huskes, at forsvarsevnen i det nordiske område er en af bærepillerne i det begreb vi kalder "nordisk ballance", og en forskydning mod øst eller vest vil måske give forkerte signaler om det reelle politiske standpunkt i Norden, - et standpunkt som selv svenskerne vil kunne forstå og være enige i.

Noter

1. Interviews med Marineelementet, Forsvarets Efterretningstjeneste (DK), 17 november 1989 og december 1990.
2. Journalist Mogens Espersen, *Østersøen - ballance og sikkerhed*, (Forsvarskommandoen (DK), Februar 1987), s. 55 ff.
3. Det sikkerheds- og nedrustningspolitiske udvalg, *Flådestrategier og nordisk sikkerhedspolitik, bind 1*, (Statens informationstjeneste, 1987), s. 215 ff.
4. Sammentællinger af numeriske oplysninger fra Supreme Headquarter Allied Powers Europe, (Publikation OOB, SHAPE, 1989).
5. *Flådestrategier og nordisk sikkerhedspolitik, bind 2*, ss. 253 ff., artikel af Forsvarskommandoen vdr. Sovjetunionens militære værfskapacitet i Østersøområdet.
6. Jvf. Forsvarets Efterretningstjeneste (DK), *Warsawpagtens aggressionsmuligheder mod dansk område*, (Forsvarets Efterretningstjeneste, Januar 1986).
7. Oplysninger hentet fra FKO PUB PP.354-1, Søværnets Taktikskole Fjernkendingskursus, Forsvarets skibskendingsbog, (Forsvarskommandoen (DK), Oktober 1987).
8. Oplysningerne fremgår af Nyhedsbureauet TASS' pressemeddelelse 311735 OKT 1989.
9. Jvf. Det sikkerheds- og nedrustningspolitiske udvalg, *Sovjetisk strategi*, (Statens informationstjeneste, 1988), s. 44 ff, artikel af professor ved universitetet i Bonn, Wolfgang Pfeiler: "Har den sovjetiske 'nye politiske tænkning' også ført til en militær nytænkning?"
10. *Flådestrategier og nordisk sikkerhedspolitik, bind 1*, s. 91.
11. *Ibid.* s. 101.

12. Forholdet nævnes ofte i emner om Østersøen, bl.a. i *Flådestrategier og nordisk sikkerhedspolitik, bind 1*, s. 104 ff. og Kommandørkaptajn Hans Garde (DK), "Østersjøen - den sovjetiske flådens første og største baseområde", *Norsk Militært Tidsskrift*, (1985).
13. Om lokalt søherredømme: Hans Garde, *ibid.*, s. 67 ff.
14. Gengivet frit efter Admiral Gorshkov bog *The Sea Power of the State*.
15. Forsvarets Efterretningstjeneste, *Warsawpaktens aggressionsmuligheder mod dansk område*, s. 12.
16. Forholdet blev nævnt på The NATO School foredrag for de tre stabsskoler på Hærens stabsskole, THE NATO SCHOOL, ACE Abbreviated Staff Officers Orientation Course I-36, Egne noter fra foredrag, Januar 1990.
17. Jvf. OBLT Christer Sterning (S), "Sveriges sikkerhedspolitik", Egne noter fra foredrag, 12 december 1989.
18. Udtalelsen er citeret efter Chefen for Oscarsborg fæstning, som gengav sætningen under rundvisning for Sjøforsvarets stabsskoles elever 09 JAN 1990.
19. Jvf. Major Sverre Diesen (N), "Reform eller nederlag, landforsvarets operative ide ved skilleveien", *Forsvarsstudier*, (Institutt for forsvarsstudier, nr. 4, 1988.), s. 30 ff.
20. Jvf. lederen af HRS er der et faldende antal helikoptere til rådighed for redningstjenesten i Sydnorge. Forholdet blev nævnt af politimesteren på de tre stabsskoler besøg på Hovedredningssentralen 17 JAN 1990.
21. Jvf. *Sovjetisk strategi*, W. Pfeilers artikkel.
22. Jvf. Forsvarsministeren (DK), *Årlig redegørelse 1988*, Forsvarsministeriet, (Januar 1989), s. 12-13.
23. Utenrigsminister K.M. Bondeviks utenrigspolitiske redegørelse for Stortinget 18. desember 1989, *UD-Infomasjon* (18. december 1989).
24. TASMO: Tactical Support of Maritime Operations.
25. Jvf. Det efterretningsmæssige planlægningsgrundlag i Enhedskommandoens område i 1990'erne, Forsvarets Efterretningstjeneste nr. 9/90.

Også benyttet:

Folk og værnudvalget, *Østersøen i går - i dag - i morgen*, (Forsvarets Oplysnings- og Velfærdstjeneste, 1982).

Forsvarskommandoen (DK), *Forsvarets rolle*, (Forsvarskommandoen, August 1987).

Journalist M. Espersen og O.K. Lind m.fl., *Denmark's Defence*, (Forsvarets Oplysnings- og velfærdstjeneste, August 1986).

B. Hugemark, *Østersjøföreställningar*, (Småtryk, 1987).

Journalist Niels J. Haagerup, *Danmarks sikkerhedspolitik*, (Forsvarskommandoen (DK), April 1986).

C.N. Donnelly and P.A. Petersen, "Soviet strategists target Denmark", *International Defense Review*, (No. 8, 1986).

English summary

The Soviet Navy in the Baltic

In this study the author describes the Soviet naval forces, bases and other maritime resources in the Baltic. He further analyses the degree to which these could be utilized in a conflict between NATO and the Soviet Union, and what consequences this would have for the naval defences of South Norway.

The study starts with a short rationale for the definition and limitation of the problem. The description of the maritime resources of the Soviet Union and Poland in the Baltic is based on a short historical expose of Russia's perception of the Baltic as a *Mare Clausum* and its repeated efforts at maintaining this perception. Thereafter a summary is given of the existing capacity of the two coastal states in the area, the Soviet Union and Poland respectively. The summary includes the naval forces and the maritime air and naval infantry forces, and gives a short survey of the wharf capacity in the Baltic. Geographical locations are shown in a sketch map. This section is concluded with some considerations about the future expectations and the ongoing reductions and modernizations as seen in December 1990.

The section concerning the general employment of the Soviet Baltic Fleet deals with the naval capacity as seen in relation to the expected doctrinal and strategic tasks that are assigned to the fleet. Achievement of the following three aims will be sought by the Baltic Fleet:

- Defending the territory of the State;
- Maintaining the option for general operations in the whole Baltic area;
- Taking part in operations conducted by ground forces in the continental theatres.

Amphibious operations are discussed in connection with the many wars in which Russia has been a major battleground, and the Russians wish that this will never happen again. The conclusion is that the Soviet Union will make every effort to have any future war conducted outside Eastern Europe.

Next the four overriding tasks of the Soviet Union's naval forces are discussed:

- (1) Naval presence;
- (2) Establishment of sea control;
- (3) Power projection ashore;
- (4) Contributing to strategic deterrence.

It appears that there are considerable differences in the actual capability of the Baltic Fleet in performing the four tasks, in addition to the fact that the tasks may have been given quite different priorities in the area. Naval presence is practised even in peacetime and may continue far into periods of political tension and even limited war. Establishment of sea control and force projection ashore, however, vary, depending upon the development of the situation and the character of the war. Strategic deterrence, on the other hand, does not seem to be the task of the Baltic Fleet at all.

Amphibious operations appear to be the dominating task for the Baltic Fleet, since large and integrated amphibious operations may be expected to support ongoing land operations. SLOC operations related to ground operations are not likely to be carried out to any significant degree by the Baltic Fleet.

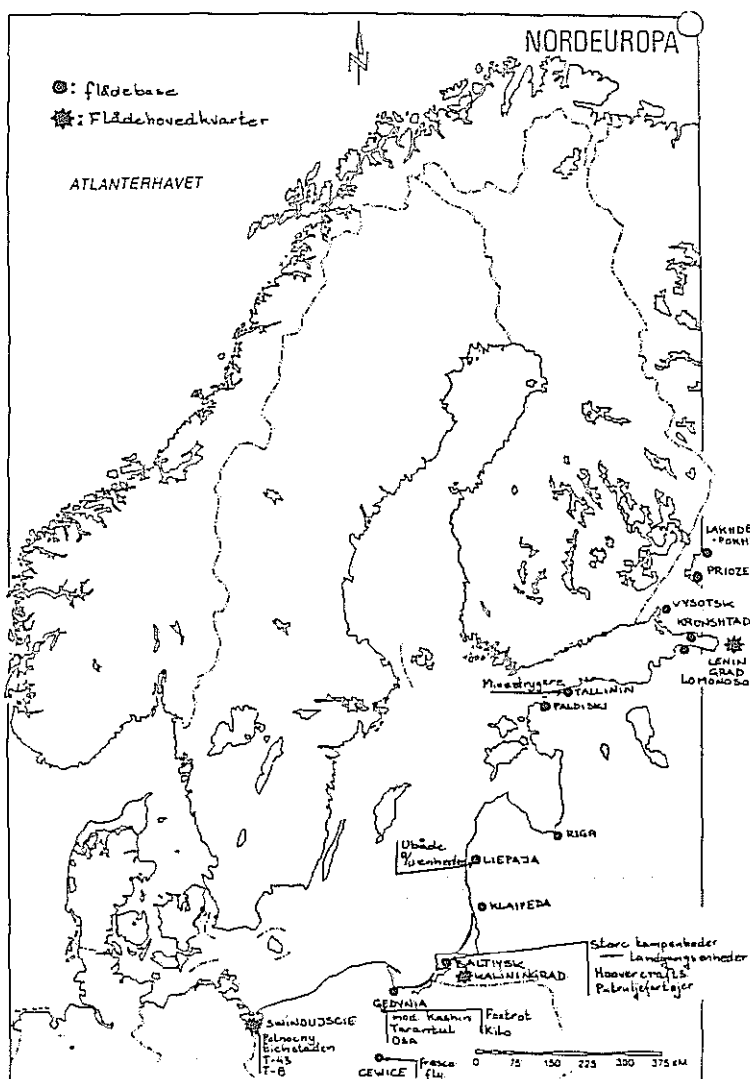
Lastly a comprehensive picture is given of the most probable operations in the area according to the preceding analysis. The presentation is made in the form of an escalating situation picture, where all measures will not necessarily be carried out in a real situation even if the possibility is there.

Following the more general considerations the most likely operations which could occur against South Norway are defined. These are:

- Extended presence;
- Intimidation and Intelligence collection;
- Increase of submarine activity;
- Introduction and support of Spetsnaz units etc;
- Offensive minelaying;
- Submarine attacks;
- Circumvention of coastal defences via Sweden;
- Transit of units from the Atlantic;
- Amphibious landings from the Baltic area.

The possible operations and their associated consequences are treated systematically. It is concluded that the operational concept is adequate. Still it can be considerably improved, both as regards economy and combat power if new types of units and better distribution of responsibilities between the three Principal Subordinate Commanders in AFNORTH and between the three services are introduced.

Bilag I
 Pladsering af marineenheder i Østersøområdet

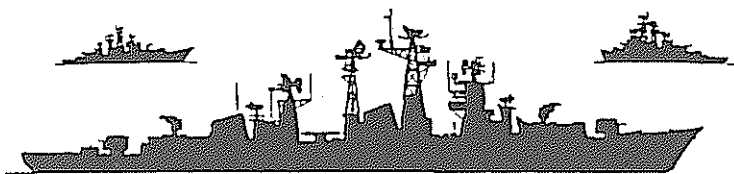

Bilag II
Eksempler på marineenheder i Østersøen

DDA/DDM UR KASHIN-kl

ANTAL	BYGGEÅR	L	x	B	x	D	FART	DEPLACEMENT
19	1963-71	147	x	15,8	x	4,8	38	4500

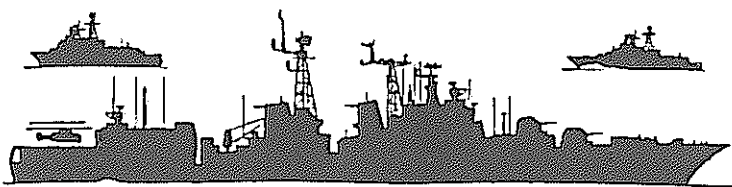
ARMERING: 4-76 (2) KA, 24-30 (6), 4-SAM (2), 2-AU/R (12), 5-53TR (5)

DDU UR UDALOY-kl

ANTAL	BYGGEÅR	L	x	B	x	D	FART	DEPLACEMENT
9+	1978-	161	x	19	x	6,2	35	8000

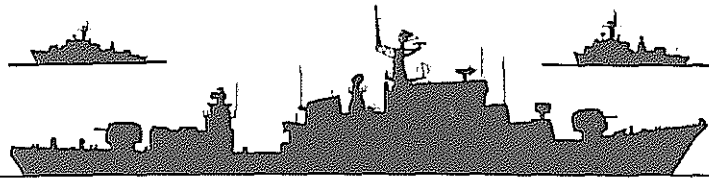
ARMERING: 2-100 (1)KA, 24-30 (6)KA, 8-SUM (4), 8-53 TR (4), 2-AU/R (12).

FF GC KONI-kl

ANTAL	BYGGEÅR	L	x	B	x	D	FART	DEPLACEMENT
4	1976	97	x	12,8	x	4,2	27	1900

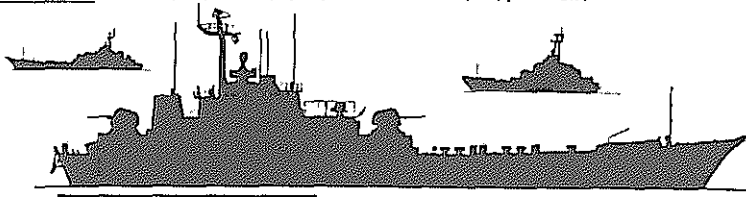
ARMERING: 4-76(2)KA, 4-30(2)KA, 1-SAM(2), 2-AU/R(12) DB.

LST GC FROSCH-kl

ANTAL	BYGGEÅR	L	x	B	x	D	FART	DEPLACEMENT
12+	1976-83	90	x	11	x	2,8	18	4000

ARMERING: 4-57(2)KA, 4-30(2)KA, 2-RAKETSTYR(40), MINER.

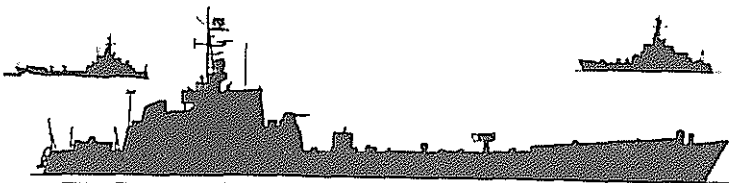

NYTTELAST: 18 PMV/KVG.

LSM PL/UR POLNOCNY-kl

ANTAL	BYGGEÅR	L	x	B	x	D	FART	DEPLACEMENT
46	1963-73	82	x	10	x	2	19	900

ARMERING: 4-30(2)KA, 4-SAM(4), 2 RAKETSTYR(18)

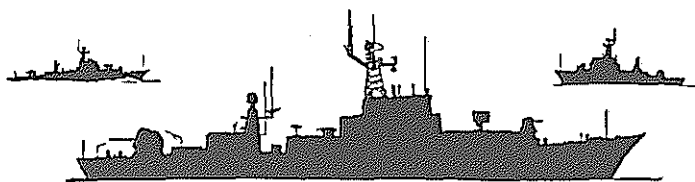

NYTTELAST: 6 PMV/KVG.

PGS GC PARCHIM-II-kl

ANTAL	BYGGEÅR	L x B x D	FART	DEPLACEMENT
16+	1979-	72,5 x 9,4 x 3,5	25	1200

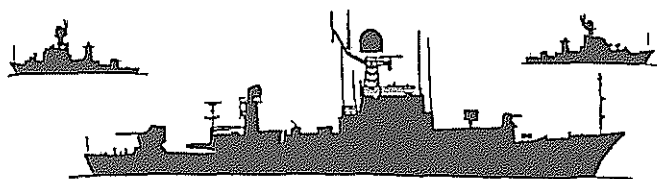
ARMERING: 2-57(2)KA, 2-30(2)KA, 2-SAM(4), 4-40TR(1), 2-AU/R(12), MINER

PGS UR PARCHIM-I-kl

ANTAL	BYGGEÅR	L x B x D	FART	DEPLACEMENT
3+	1985-	73,3 x 9 x 3	27	1200

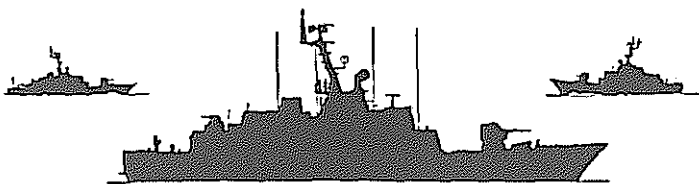
ARMERING: 1-76(1)KA, 6-30(6)KA, 4-53TR(2), 2-AU/R(12), MINER

PGG UR/PL/GC TARANTUL-kl

ANTAL	BYGGEAR	L	x	B	x	D	FART	DEPLACEMENT
	1979-	56,6	x	10,5	x	2,5	36	550

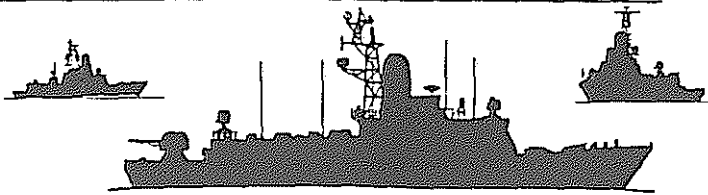
ARMERING: 1-76(1)KA, 12-30(6)KA, 4-SSM(2), 1-SAM(4).

PGG UR NANUCHKA-kl

ANTAL	BYGGEAR	L	x	B	x	D	FART	DEPLACEMENT
24	1969-	59,3	x	13	x	2,6	36	660

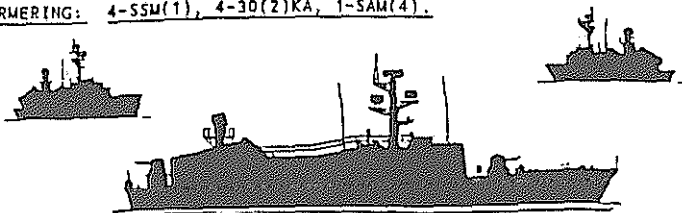
ARMERING: 2-57(2) eller 1-76(1)KA, 6-30(6)KA, 6-SSM(3), 1-SAM(2).

PBFG UR/PL/GC OSA-kl

ANTAL	BYGGEAR	L	x	B	x	D	FART	DEPLACEMENT
	1959-62	39	x	7,7	x	2	36	245

ARMERING: 4-SSM(1), 4-30(2)KA, 1-SAM(4).

Bilag III
Antalsmæssig sammenligning mellem øst/vest -
flåde-kapacitet

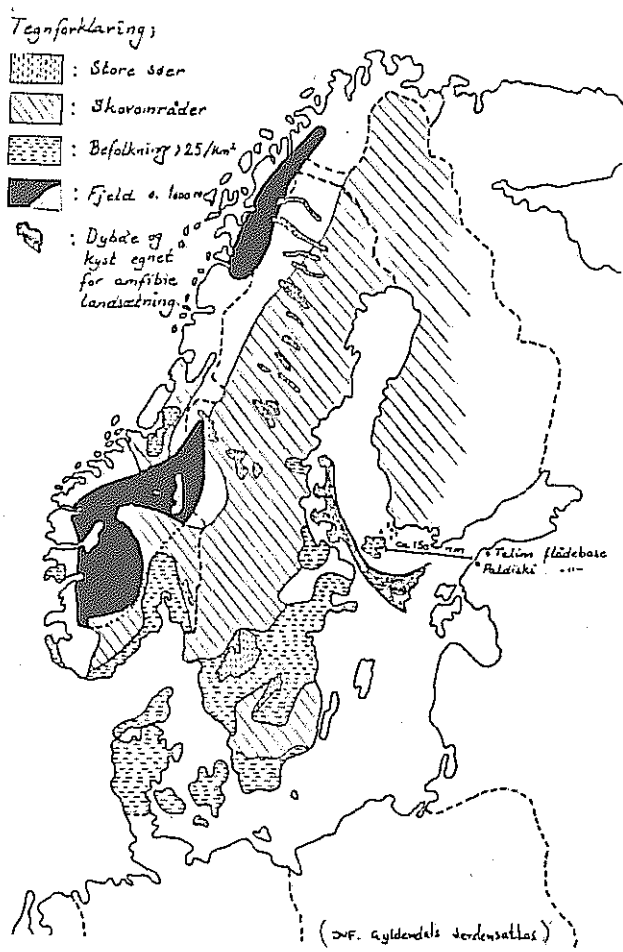
ENHEDSTYPE	USSR+ 1) NAVBALTAP 2) SVERIGE 3)		
SSG	5	0	0
PATR.UBÅDE	27	29	11
KRYD./DESTR.	10	7	0
FREG./KORV./PATR. F.	80	17	2
MTB/MMB	42	56	43
MINERYDNINGSF.	103	60	28
MINELÆGGERE	0	8	3
AMFIBIEENHEDER	52	4)	4)
MAR. FLY 7)	315	131	24

Bemærkninger:

Generelt gælder, at tallene kun medtager de store enheder, men både NAVBALTAP og USSR+ 1) råder over en mængde "mindre" enheder i forholdet 1:3.

- 1) Inkl. Polen
- 2) Det maksimale antal NAVBALTAP kan forvente at have rådighed over, men det er sandsynligt, at de store Tyske enheder indsættes i Nordsøen. Til gengæld vil der kunne forekomme Hollandske og Belgiske enheder i de Danske farvande.
- 3) Jvf. *Military Balance* 1990.
- 4) NAVBALTAP råder ikke over egentlige landgangsskibe, men har ca. 20 mindre fartøjer. USSR+ tilsvarende tal er ca. det dobbelt.
- 5) Kampfly, A/U helikoptre og -fly, samt transportfly m.m..

Bilag IV
 Faktorer i den skandinaviske geografi

Forsvarsstudier - tidligere utkommet

O. Riste (red.): FORSVARSSTUDIER - Defence Studies. Årbok for Forsvarshistorisk forskningssenter - Forsvarets høgskole 1981. (Tanum-Norli 1982):

- O. Riste: The Genesis of North Atlantic Defence Cooperation: Norway's 'Atlantic Policy' 1940-1945.
- O. Riste: Svalbard-krisen 1944-1945.
- O. Riste: Functional Ties - A Semi-Alliance? Military Cooperation in North-West Europe 1944-1947.
- K.E. Eriksen: Storbritannia og basepolitikken i Norden 1945-1947.
- R. Tamnes: Den norske holdningen til atomfrie soner i Sentral-Europa 1957-1965.
- O. Riste: Politics in the Armed Forces: A Contemporary Problem in Historical Perspective.
- D.C. Pugh: The Armed Forces and Alta: Some Tentative Reflections on Civil-Military Relations.

R. Tamnes (red.): FORSVARSSTUDIER - Defence Studies. Årbok for Forsvarshistorisk forskningssenter - Forsvarets høgskole 1982. (Tanum-Norli 1983):

- R. Tamnes: Den norske holdningen til en nordisk atomvåpenfri sone 1958-1983.
- O. Riste: Ein idé og ein myte. Roosevelts frihamnstanke for Nord-Norge.
- R. Tamnes: NATOs og Norges reaksjon på Tsjekkoslovakia-krisen 1968.
- O. Wicken: Ny teknologi og høyere priser.
- O. Riste: The Foreign Policy-Making Process in Norway: A Historical Perspective.

R. Tamnes (red.): FORSVARSSTUDIER - Defence Studies III. Årbok for Forsvarshistorisk forskningssenter - Forsvarets høgskole 1983/1984 (Tanum-Norli 1984):

- N. Borchgrevink: Norsk forsvar gjennom britiske briller.
- O. Riste: Frå integritetstraktat til atomvåpen: Det stormaktsgaranterte Norge 1905-1983.
- T.V. Skaret: Kirkens engasjement i atomdebatten 1960-1982.
- R. Godø: Forsvarets ledelsesordning etter 1945.
- D.C. Pugh: Guns in the cupboard. The Home Guard, Milorg and the Politics of Reconstruction 1945-46.
- O. Wicken: Vekst og våpen. Norsk militærproduksjon som industripolitisk virkemiddel i 1960-årene.

Sovjetmarinen i Østersjøen

Denne studien tar for seg sovjetiske sjøstridskrefter, baser og andre maritime ressurser i Østersjøen, og hvordan disse vil kunne bli utnyttet i en eventuell konflikt mellom NATO og Sovjetunionen, samt hvilke konsekvenser dette i tilfelle vil kunne få for sjøforsvaret av Sør-Norge.

Den mulige anvendelse av den sovjetiske Østersjøflåten bygger på en vurdering av flåten kapasitet i forhold til forventede doktrinære og strategiske oppgaver som er pålagt den. Studien betoner at amfibieoperasjoner som støtte for pågående landoperasjoner må antas å være en dominerende oppgave for Østersjøflåten. De mest sannsynlige operasjoner som kan forekomme mot Sør-Norge blir ullede, og det konkluderes med at det operative konsept er tilstrekkelig. Allikevel kan det oppnås vesentlige forbedringer både med hensyn til økonomi og slagkraft hvis det innføres nye enhets typer og det foretas en bedre fordeling av oppgaver mellom de tre regionale kommandoer i AFNORTH, og mellom de tre forsvarsregionene.

Orlogskaptein Morten Bomholt Nielsen er utdannet ved Søværnets Offisersskole 1977-81. Han er siviløkonom fra København Håndelskøleskole, gjennomgikk dansk stabsskurs i 1987 og Sjøforsvarets stabsskole i Norge 1989-90. Denne studien er basert på hans besvarelse ved stabsskolen. Han er nå lærer og koordinator ved Forsvarsskolen i København.

